

KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultetas
Pedagogikos katedra

Gintarė Pavalkytė-Vasiliauskienė

**Biblioterapijos taikymas, sprendžiant paauglių
mokymosi motyvacijos problemas**

Socialinės pedagogikos studijų programos
magistro baigiamasis darbas

Klaipėda, 2019

SANTRAUKA

Pavalgytė-Vasiliauskienė G. Biblioterapijos taikymas, sprendžiant paauglių mokymosi motyvacijos problemas. Socialinės pedagogikos magistro studijų programos baigiamasis darbas. Darbo vadovė doc. dr. G. Šmitienė. Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2019. – 63 p.

Raktiniai žodžiai: biblioterapija, paauglys, mokymasis, mokymosi motyvacija, dienos centras, socialinės rizikos šeima.

Dienos centruose, teikiant pagalbą socialinės rizikos paaugliams taikoma biblioterapija. Mokslinėje literatūroje esama duomenų, jog biblioterapija naudinga stiprinant savarankiškumą, tikslingai taikoma padeda susidoroti su psichologinėmis problemomis, dvasiškai augti ir kokybiškai vystytis, ugdyti savigarbą, savęs pažinimą, supratimą, išsilaisvinti iš suvokimo, kuris reikalauja nepripažinti asmeninių skaudžių jausmų. Biblioterapija taip pat mažina su nerimastingumu siejamų sutrikimų raišką, padeda įveikti depresinio pobūdžio sutrikimus. Profesionalus biblioterapijos taikymas dienos centruose, dirbant su paaugliais sudaro prielaidas stiprinti mokymosi motyvaciją.

Mokslinė problema – kaip biblioterapija gali būti taikoma socialinėje pedagoginėje veikloje, siekiant spręsti paauglių mokymosi motyvacijos problemas?

Tyrimo objektas – biblioterapija dienos centre, sprendžiant paauglių mokymosi motyvacijos problemas. **Tyrimo tikslas** – teoriškai išanalizuoti ir empiriškai pagrįsti biblioterapijos taikymą paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui. **Tyrimo uždaviniai:**

1. Išanalizuoti teorinius biblioterapijos taikymo, sprendžiant paauglių mokymosi motyvacijos problemas, aspektus.
2. Atskleisti socialinės rizikos paauglių poziciją į biblioterapijos taikymą, sprendžiant mokymosi motyvacijos problemas ir pateikti rekomendacijas šių problemų sprendimui.
3. Ištirti dienos centro darbuotojų požiūrį į biblioterapijos taikymą, sprendžiant paauglių mokymosi motyvacijos problemas.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, anketinė apklausa, struktūrizuotas interviu.

Darbo teorinis naujumas atsiskleidžia tuo aspektu, kad biblioterapijos taikymas pristatytas dienos centrų kontekste, dirbant su mokymosi motyvacijos sunkumų turinčiais paaugliais. Praktiniu aspektu darbas reikšmingas tuo, kad atliktų empirinių tyrimų duomenys sudaro prielaidas nustatyti, ar faktiškai biblioterapija padeda spręsti mokymosi motyvacijos problemas.

Įvertinus socialinės rizikos paauglių ir dienos centro darbuotojų poziciją į biblioterapijos taikymą, sprendžiant mokymosi motyvacijos problemas, nustatyta, kad biblioterapija – svarbi paauglių mokymosi motyvacijos didinimo priemonė.

SUMMARY

Pavalkyte-Vasiliauskiene G. Application of Bibliotherapy in Finding Solutions for Teenagers' Learning Motivation Problems. Master paper of studies in Social Pedagogy. Supervisor doc. dr. G. Šmitienė. Klaipeda university: Klaipeda, 2019. – 63 p.

Key words: bibliotherapy, teenager, learning, learning motivation, day centre, family in social risk.

Bibliotherapy is applied in day centres in order to solve the teenagers' learning motivation problems. Scientific literature provides evidence about the impact of bibliotherapy upon personal self-sufficiency, solution of psychological problems, mental development and qualitative personal growth, self-esteem, self-recognition, understanding, release of painful emotions. Bibliotherapy also has a potential to decrease the expression of disorders related to anxiety, to overcome disorders related to depression. Professional application of bibliotherapy working with teenagers in day centres give presumptions for the increase of learning motivation.

Scientific problem – how bibliotherapy can be applied in social pedagogic activity in order to solve teenagers' learning motivation problems?

Object of the research – bibliotherapy in day centre for the solution of teenagers' learning motivation problems. **Aim of the research** – theoretically and empirically analyse the application of bibliotherapy in finding solutions for teenagers' learning motivation problems. **Tasks of the research:**

1. To analyze theoretical presumptions for the application of bibliotherapy in finding solutions for teenagers' learning motivation problems.
2. To reveal the viewpoint of teenagers in social risk regarding the application of bibliotherapy in finding solutions for learning motivation problems.
3. To evaluate the viewpoint of day centre employees to the application of bibliotherapy in finding solutions for learning motivation problems and to formulate recommendations.

Research methods: scientific literature analysis, questionnaire survey, structured interview.

Theoretical novelty of the paper reveals in the aspect that the application of bibliotherapy is introduced in the context of day centres for finding solutions for teenagers' learning motivation problems. In the practical aspect thesis is relevant because results of empirical research let to find out if bibliotherapy is beneficial in finding solutions for learning motivation problems.

Evaluation of viewpoint of teenagers in social risk and employees of day centre to the application of bibliotherapy in finding solutions for motivation problems has shown that bibliotherapy is a relevant tool for the increase of teenagers' learning motivation.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Biblioterapijos apibrėžimai	12
2 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (n=71)	25
3 lentelė. Mokymosi motyvacijos subskalių teiginių formuluotės	27
4 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal mokymosi pasiekimus (n=71)	29
5 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal geriausiai ir prasčiausiai besisekančius dalykus, proc. (n=71)	30
6 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal skirtingų tipų užduočių mėgimą, proc.	31
7 lentelė. Skirtingų tipų užduočių mėgstamumo vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai	32
8 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal pritarimą mokymosi motyvacijos vertinimo teiginiams, proc. (n=71)	33
9 lentelė. Pritarimo teiginiams apie motyvaciją vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai (n=71)	34
10 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal socialinio pripažinimo motyvaciją (n=71)	35
11 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal vidinę mokymosi motyvaciją (n=71)	35
12 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvaciją (n=71)	35
13 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal apibendrintą motyvacijos indeksą (n=71)	36
14 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal lankymosi dienos centre kartų skaičių per savaitę (n=71)	37
15 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal biblioterapijos užsiėmimų dažnumą (n=71)	38
16 lentelė. Koreliaciniai ryšiai tarp mokymosi motyvacijos ir biblioterapijos užsiėmimų dienos centre (n=71)	39
17 lentelė. Chi kvadrato testų tarp mokymosi motyvacijos ir biblioterapijos užsiėmimų dažnumo tinkamumo rezultatai (n=71)	40
18 lentelė. Vidutiniai pritarimo teiginiams apie biblioterapiją įverčiai ir standartiniai nuokrypiai ..	43
19 lentelė. Darbuotojų nuomonė apie dienos centrą lankančių paauglių bruožus	44
20 lentelė. Darbuotojų nuomonė apie dienos centrą lankančių paauglių mokymosi problemas	45
21 lentelė. Darbuotojų nuomonė apie veiklas, taikomas paauglių motyvacijos stiprinimui	47
22 lentelė. Darbuotojų nuomonė apie biblioterapijos specifiskumus	48
23 lentelė. Darbuotojų nuomonė apie biblioterapijos užsiėmimų eigą	50
24 lentelė. Darbuotojų nuomonė apie mokymosi motyvacijos problemų sprendimui tinkamus tekstus	51

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo būdai	10
2 pav. Biblioterapijos procesas	13
3 pav. Biblioterapijos nauda paaugliui	15
4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal literatūros kūrinio parinkimo strategijų taikymą, proc. (N=283 profesionalūs psichologai)	18
5 pav. Biblioterapijos taikymo socialinio pedagogo darbe modelis	20
6 pav. Tyrimo eiga	24
7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal klases, proc. (n=71)	26
8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal mokymosi vidurkį, proc. (n=71)	30
9 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal skirtingų tipų užduočių vertinimus, proc. (n=71)	33
10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dienos centro lankymo laikotarpį, proc. (n=71)	36
11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal valandų, praleidžiamų dienos centre, skaičių, proc. (n=71)	38
12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal biblioterapijos užsiėmimų dažnumo tinkamumą, proc. (n=71)	40
13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal biblioterapijos užsiėmimų metu nagrinėtas temas, proc. (n=71)	41
14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pritarimą teiginiams apie biblioterapiją, proc. (n=71) ..	42
15 pav. Paauglių motyvacijai įtakos darantys veiksniai	45

TURINYS

ĮVADAS	7
1. BIBLIOTERAPIJOS TAIKYMO, DIRBANT SU SOCIALINĖS RIZIKOS VAIKAIS IR PAAUGLIAIS, DIENOS CENTRUOSE TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Biblioterapija kaip socialinės pagalbos metodas	10
1.2. Biblioterapijos taikymo dienos centre, dirbant su socialinės rizikos paaugliais ypatumai	14
1.3. Biblioterapijos potencialas, sprendžiant paauglių mokymosi motyvacijos problemas	21
2. BIBLIOTERAPIJOS TAIKYMO PAAUGLIŲ MOKYMO SI MOTYVACIJOS PROBLEMŲ SPRENDIMUI TYRIMO METODIKA.....	24
2.1. Tyrimo dizainas	24
2.2. Tyrimo imtis	25
2.3. Tyrimo instrumentai	26
2.4. Tyrimo eiga ir duomenų apdorojimas	27
3. BIBLIOTERAPIJOS TAIKYMO PAAUGLIŲ MOKYMO SI MOTYVACIJOS PROBLEMŲ SPRENDIMUI TYRIMO REZULTATAI	29
3.1. Socialinės rizikos paauglių požiūrio į biblioterapijos taikymą mokymosi motyvacijos problemų sprendimui įvertinimas: kiekybinio tyrimo rezultatai	29
3.2. Dienos centro darbuotojų požiūrio į biblioterapijos taikymą paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui įvertinimas: kokybinio tyrimo rezultatai	43
DISKUSIJA	54
IŠVADOS	57
REKOMENDACIJOS	59
LITERATŪRA	60
PRIEDAI	64

IVADAS

Įvairiapusis pagalba teikti 1996 m. Lietuvoje nevyriausybinų organizacijų iniciatyva buvo pradėti kurti vaikų dienos centrai. Šių centrų steigimą lėmė socialinės rizikos šeimų skaičiaus didėjimas šalyje, taip pat didėjantis nepilnamečių asmenų nusikalstamumas. Vaikų dienos centrų veikla iš esmės yra orientuota į vaikų, augančių nedarniose, netinkamomis sąlygomis gyvenančiose šeimose, socialinių problemų sprendimą. Tokiose šeimose augantys vaikai dienos centruose yra ugdomi, šiuose centruose užtikrinamas jų popamokinis užimtumas. Šie centrai yra svarbūs, siekiant vaikų gerovės (Day, 2010). Dienos centrus lanko įvairaus amžiaus vaikai ir paaugliai. Ypatingų iššūkių kelia darbas su paaugliais. Anot L. Marinn Pierce (2015), paauglystei būdingas jausmas, kad visi supantieji, ir ypač suaugusieji, stinga supratimo. Socialiniai darbuotojai ir kiti specialistai, dirbantys su paaugliais susiduria su iššūkių keliančia užduotimi: inicijuoti veiklas, kurios stiprintų paauglių mokymosi motyvaciją. Vienas iš būdų to pasiekti – biblioterapija.

Biblioterapijos, kaip edukacinio metodo, pagrindas yra pagalba asmeniui, grindžiama tam tikro dokumento skaitymu (Janavičienė, 2011). Dienos centruose, teikiant pagalbą socialinės rizikos paaugliams, taip pat taikytina tam tikro dokumento skaitymo strategija. Mokslinėje literatūroje esama duomenų, jog biblioterapija naudinga mažinant psichikos ligonių depresiškumą, stiprinant savarankiškumą, tikslingai taikoma padeda susidoroti su psichologinėmis problemomis, dvasiškai augti ir kokybiškai vystytis, ugdyti savigarbą, savęs pažinimą, supratimą, išsilaisvinti iš suvokimo, kuris reikalauja nepripažinti asmeninių skaudžių jausmų. Biblioterapija taip pat mažina su nerimastingumu siejamų sutrikimų raišką, padeda įveikti depresinio pobūdžio sutrikimus, gerina psichinės sveikatos paslaugų teikimo efektyvumą. Visa tai gerina gyvenimo kokybę, gerina požiūrį į pagalbą, stiprina dvasinę būklę ir mažina stresą (Pehrsson, McMillen, 2010; Sučylaitė, 2011; Moldovan ir kt., 2013; Sučylaitė, 2013; Sirkaitė, 2014; Stewart, Ames, 2014; Hazlett-Stevens, Oren, 2017; Popa, Porumbu, 2017). Profesionalus biblioterapijos taikymas dienos centruose, dirbant su paaugliais sudaro prielaidas „atidengti asmenybės nesuvoktą patirtį, transformuoti neigiamus jausmus, išplėsti sąmonės lauką, siekti geresnės savivokos“ (Sučylaitė, 2008, 101 p.). Mokslinėje literatūroje (Ilogho, 2011; Sanacore, 2012) akcentuojama biblioterapijos nauda ir sprendžiant mokymosi motyvacijos problemas.

Mokymosi motyvacija – viena svarbiausių problemų ugdyme (Targamadzė, Rakauskienė, 2007). Ši problema neabejotinai kyla ir paauglystėje – reikšmingame ir sudėtingame asmenybės tapimo laikotarpyje (Šečkuvienė, Abramauskienė, 2005; Indrašienė, Suboč, 2010; Žygaitienė, Norkuvienė, 2013). Viena iš mokymosi motyvacijos problemų sprendimo galimybių paauglystės tarpsnyje – biblioterapijos taikymas.

D. Janavičienė (2011) akcentuoja, kad biblioterapija nėra plačiai žinoma ir populiaru Lietuvoje. Tą rodo ir mokslinės literatūros bazė nagrinėjama tema. Lietuvoje publikacijų biblioterapijos tematika iki šiol parengta palyginti nedaug. Nagrinėtas biblioterapijos procesas, tipai (Janavičienė, 2010; Janavičienė, 2012), biblioterapijos paslaugų poreikis Lietuvos viešosiose bibliotekose (Janavičienė, 2011), tyrinėtoms meno terapijos realijoms ir perspektyvoms (Sučylaitė, 2008; Sučylaitė, 2013), aptarti klinikiniai tyrimai apie kognityvinės biblioterapijos taikymą psichikos sveikatos srityje (Sirkaitė, 2014), vertintas biblioterapijos elementų taikymas, sprendžiant paauglių socialines ir pedagogines problemas (Indrašienė, Kapočiūtė, 2009). Biblioterapijos taikymo galimybės paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui Lietuvoje iki šiol nenagrinėtos. Nedidelio tyrėjų dėmesio biblioterapijos taikymas mokymosi motyvacijos problemų sprendimui sulaukė ir užsienio šalyse. Daugiausia dėmesio užsienio mokslininkai skyrė biblioterapijos taikymo streso mažinimui (Hazlett-Stevens, Oren, 2017), dirbant su sergančiais depresija (Liu ir kt., 2009; Naylor ir kt., 2010; Moldovan ir kt., 2013; Kirupa ir kt., 2015; Taleban ir kt., 2016), traumas patyrusiais (Stewart, Ames, 2014), susiduriančiais su panikos priepuoliais (Carlbring ir kt., 2011) pacientais, stiprinant probaciją ir mažinant recidyvą (Schutt ir kt., 2013). Nagrinėta ir biblioterapija, teikiant psichologines konsultacijas (Pehrsson, McMillen, 2010) ar klinikiniame kontekste (Popa, Porumbu, 2017). Išimtinis L. Marinn Pierce (2015), Jacob, Guzman (2015) indėlis nagrinėjant biblioterapijos taikymo galimybes, dirbant su paaugliais. Taigi, nepaisant daugybės studijų, skirtų biblioterapijai, kaip tyrimo objektui, nagrinėti, šio socialinės pedagoginės pagalbos taikymo galimybės mokymosi motyvacijos problemų sprendimui, dirbant su paaugliais, beveik nenagrinėtos. Tad analizei pasirinkta tema laikytina nauja tiek teoriniu, tiek praktiniu pobūdžiais.

Tyrimo problema. Biblioterapijos sampratų, taikymo rekomendacijų įvairovė kelia klausimą – kaip biblioterapija gali būti taikoma socialinėje pedagoginėje veikloje, siekiant spręsti paauglių mokymosi motyvacijos problemas?

Tyrimo objektas – biblioterapija dienos centre, sprendžiant paauglių mokymosi motyvacijos problemas.

Tikslas ir uždaviniai. Šio darbo **tikslas** – teoriškai išanalizuoti ir empiriškai pagrįsti biblioterapijos taikymą paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui. Tikslui įgyvendinti numatyti tokie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti teorinius biblioterapijos taikymo, sprendžiant paauglių mokymosi motyvacijos problemas, aspektus.
2. Atskleisti socialinės rizikos paauglių poziciją į biblioterapijos taikymą, sprendžiant mokymosi motyvacijos problemas.
3. Ištirti dienos centro darbuotojų požiūrį į biblioterapijos taikymą, sprendžiant paauglių mokymosi motyvacijos problemas ir pateikti rekomendacijas šių problemų sprendimui.

Tyrimo metodai:

- 1) *Mokslinės literatūros analizės* metodas taikytas, siekiant atskleisti teorines biblioterapijos taikymo mokymosi motyvacijos problemų sprendimui prielaidas.
- 2) Dienos centrą lankančių paauglių *anketinė apklausa* atlikta, siekiant atskleisti jų požiūrį į biblioterapijos taikymą mokymosi motyvacijos problemų sprendimui. Mokymosi motyvacijai įvertinti naudota E. P. Zambacevičienės ir D. Janulytės (1998) parengta mokymosi motyvacijos skalė, kurios tinkamumą empiriniais tyrimais patvirtino ir M. Pileckaitė-Markovienė (2001), E. Vainienė, K. Kardelis (2009).
- 3) *Struktūrizuotas interviu* atliktas, siekiant išsiaiškinti dienos centro darbuotojų požiūrį į biblioterapijos taikymą, sprendžiant mokymosi motyvacijos problemas.

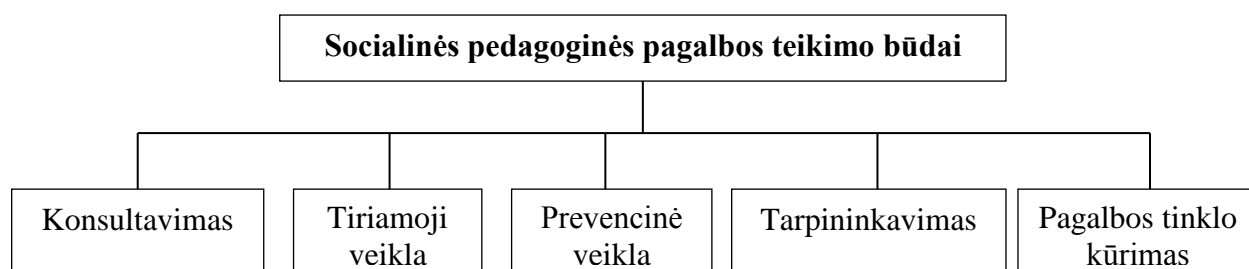
1. BIBLIOTERAPIJOS TAIKYMO, DIRBANT SU SOCIALINĖS RIZIKOS VAIKAIS IR PAAUGLIAIS, DIENOS CENTRUOSE TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Biblioterapija kaip socialinės pagalbos metodas

Pagalba – tai specialistų veikla, sietina su vaikų pedagoginių ir socialinių poreikių tenkinimu, sudaranti prielaidas gerinti vaiko ugdymo kokybę ir didinti švietimo efektyvumą. Pagalba siekiama padėti realizuoti mokinių teisę į mokslą, garantuoti efektyvų vaikų ugdymą ir mokymąsi švietimo institucijoje bei sudaryti sąlygas pozityviai vaiko socializacijai, harmoningai raidai, pilietinei brandai (Burvytė, 2015). LR Švietimo įstatyme (2011, 20 str.) nurodyta, kad socialinei pedagoginei pagalbai keliamas toks tikslas: „padėti tėvams (globėjams, rūpintojams), kad būtų įgyvendinta vaiko teisė į mokslą, užtikrinti jo saugumą mokykloje: šalinti priežastis, dėl kurių vaikas negali lankyti mokyklos ar vengia tai daryti, sugrąžinti į mokyklą ją palikusius vaikus, kartu su tėvais (globėjais, rūpintojais) padėti vaikui pasirinkti mokyklą pagal protines ir fizines galias ir joje adaptuotis“.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakyme dėl Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikui ir mokiniui tvarkos aprašo patvirtinimo (2016) nustatyta, kad „pagalba teikiama švietimo įstaigose, vaikų globos įstaigose, nevyriausybinėse organizacijose ir kitose įstaigose ar organizacijose“. Kitos įstaigos ar organizacijos gali būti dienos centrai. Tad socialinė pedagoginė pagalba gali būti teikiama dienos centruose.

Socialinė pedagoginė pagalba gali būti teikiama įvairiais būdais. Būdų įvairovė pavaizduota 1 paveiksle.

1 pav. Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo būdai (sudaryta pagal LR Švietimo ir mokslo ministro įsakyme dėl Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikui ir mokiniui tvarkos aprašo patvirtinimo, 2016)

Siekiant padėti vaikams ir mokiniams išspręsti socialinio pedagoginio pobūdžio problemas, vykdomas konsultavimas. Tai atliekama pasitelkiant įvairius konsultavimo būdus ir formas. Tiriamajai veiklai keliamas tikslas nustatyti ir išnagrinėti, kokį poveikį vaikui ir mokiniui daro

aplinka, kokių ugdymosi ir mokymosi sunkumų jiems kyla. Prevencinė veikla yra nukreipta į saugios ugdymosi aplinkos vaikui ir mokiniui užtikrinimą, o taip pat socialinių, asmeninių ir kitų bendrųjų kompetencijų ugdymą, pasitelkiant tikslingus būdus ir priemones. Tarpininkavimui keliamas tikslas rasti tinkamiausius būdus problemai išspręsti, užtikrinant vaiko teisių ir interesų įgyvendinimą. Paskutinis pagalbos teikimo būdas – pagalbos tinklo kūrimas – sudaro prielaidas užtikrinti, kad pagalba vaikui ir mokiniui bus teikiama kompleksiskai (LR Švietimo ir mokslo ministro įsakyme dėl Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikui ir mokiniui tvarkos aprašo patvirtinimo, 2016).

Viena iš socialinės pagalbos metodų grupių – meninė terapija. Meninė terapija, anot J. Sučylaitės (2013), apima biblioterapiją, poetikos terapiją, kūrybinį rašymą. Taigi, biblioterapija – vienas iš meninės terapijos metodų.

Biblioterapijos terminas kildinamas iš graikų kalbos žodžių *biblion*, reiškiančio knyga, ir *therape*, reiškiančio gydymą, pagalbą, pedagoginių ir psichologinių veiksmų ir veiksmų visumą, nukreiptą į pagalbą žmogui ir jo asmenybei dvasinių, fizinių sunkumų atvejais ar susidūrus su emocinėmis krizėmis (Janavičienė, 2011).

Pirmą kartą biblioterapijos terminą pavartojo S. Crothers 1916 m., apibūdindamas knygų poveikį pacientų įžvalgoms (Marinn Pierce, 2015). Nuo to laiko biblioterapija nagrinėta įvairiomis perspektyvomis. J. Sučylaitė (2011) nurodo, kad biblioterapiją galima nagrinėti edukologiniu, psichoterapiniu ir humanitariniu požiūriais. Autorė gana detaliai apibūdino edukologinį ir psichoterapinį požiūrius į biblioterapiją. Žvelgiant į biblioterapiją per edukologijos kontekstą, ji apibūdinama pasitelkiant literatūrinį transformuojantį mokymosi modelį ir sietina su kultūrine transformuojančio mokymosi tradicija. Į literatūrinį kūrinį žvelgiama kaip į prasmų šaltinį. Nagrinėjant prasmes ir siejant jas su asmenine patirtimi, plėtojami refleksinio mąstymo įgūdžiai, atrandamos asmeninės prasmės. Analizuojant prasmes su mentoriaus pagalba, prasmės patvirtinamos arba pakeičiamos. Tokiu būdu gerinamas savęs ir supančio pasaulio suvokimas. Tad biblioterapija traktuojama kaip „nenutrūkstancio mokymosi procesas, susijęs su prasmų paieška, keitimu, prasmės schemų pokyčiais, kurio metu gerėja savęs pažinimas ir socialinė komunikacija, ryškėja asmens pozicija ir gyvenimo prasmės suvokimas“ (Sučylaitė, 2011, p. 52). Biblioterapija yra susijusi su psichoterapija. Literatūros kūrinys naudojamas kaip priemonė psichoterapijos specialisto kliento asmeninių išgyvenimo sužinojimui, emocinės įtampos šalinimui, išgyvenimų raiškai, savęs pažinimo gerinimui, ryšio su išorine aplinka stiprinimui, savigarbos stiprinimui. Biblioterapija psichoterapiniame kontekste specifiška tuo, kad meninė kalba yra vartojama asmens pažintinio, emocinio ir socialinio vystymo tikslais. J. Sučylaitės (2011) požiūriu, poetikos terapija nėra laikytina savarankiška psichoterapijos mokykla, o psichoterapinio poveikio metodu, kuris gali būti įtraukiamas į atskiras psichoterapijos mokyklas.

Tokia požiūrių įvairovė lemia tai, kad biblioterapijos terminas mokslinėje literatūroje apibūdinamas labai įvairiai. Tą rodo 1 lentelėje pateikti biblioterapijos apibrėžimai.

1 lentelė. Biblioterapijos apibrėžimai

Autorius(-iai)	Apibrėžimas
J. Bukantienė (2008, p. 34)	„Bibliotekinio auklėjamojo darbo metodu, kai skaitytojui teikiama pagalba ieškant tektų, kurių skaitymas padėtų išgyventi sunkumus: abejones, netikrumą, nerimą, nusivylimą, vidinius konfliktus, apatiją ir kt.“
J. Sučylaitė (2008)	Terapija, įgalinanti asmenybę realistiškai žvelgti į pasaulį, išreikšti jausmus, ugdančią gebėjimą reflektuoti emocijas patirtis, atrasti naujas egzistencijos įžvalgas, peržengti asmens sau nubrėžtas ribas
D. Janavičienė (2010, p. 119)	Dokumento skaitymas, siekiant padėti skaitytojui
D. E. Pehrsson, P. S. McMillen (2010, p. 413)	Literatūros panaudojimas gydymui
R. Venskūnienė (2010, p. 62)	Metodas, kai pasitelkiant knygos, poezijos, trumpos istorijos ar kito literatūros žanro pavyzdį, teikiama pagalba specialiųjų poreikių vaikams bei paaugliams
S. Lutovac, R. Kaasila (2011, p. 228)	Skaitymo pasitelkimas emocijoms pokyčiams pasiekti ir asmenybės augimui paskatinti
D. Janavičienė, p. (2011, p. 209)	„Tam tikro dokumento skaitymu (ar kitu gilinimosi į turinį būdu) besiremianti pagalba asmeniui“
J. Sučylaitė (2011, p. 51)	„Literatūros kūrinio, terapeuto (ugdytojo) ir kliento (ugdytinio) sąveika, kurios metu metodiškai siekiama asmens geresnio emocinio, kognityvinio ir socialinio funkcionavimo visuomenėje tikslų“
R. K. Schutt (2013, p. 183)	Reabilitacinė programa, kuriai taikomi bendrieji pažintinės elgsenos principai ir yra grindžiama įsitikinimu, kad skaitymas gali teikti terapinės naudos
J. Sučylaitė (2013)	Sveikatingumo tikslų siekianti literatūros meno, kliento ar jų grupės, terapeuto tarpusavyje sąveikaujanti sistema
P. A. Stewart, G. Ames (2014, p. 228)	Skaitomosios medžiagos naudojimas, skatinant sveikimą ir tobulėjimą ar sprendžiant problemas
L. Marinn Pierce (2015, p. 323)	Dalijimasis knygomis ar istorijomis, siekiant padėti asmeniui ar grupei pažvelgti į asmenines problemas
D. Popa, D. Porumbu (2017)	Sisteminė intervencija, tikslingai parenkant literatūros kūrinius skaitymui, siekiant padėti įvairaus amžiaus klientams įveikti asmenines problemas

Biblioterapijos sampratai būdingos trys kryptys: psichologinė kūrybos (menų) terapijos, socialinio darbo ar edukacinio metodo taikymo (Janavičienė, 2011).

J. Sučylaitė (2013) nurodo, kad biblioterapija gali būti įvairių tipų: skaitomoji (kai literatūros kūrinyje ieškoma gydomųjų galių), interaktyvioji (kai sureikšminama terapeuto rolė, o terapinių galių ieškoma sąveikoje), klinikinė, palaikomoji-reabilitacinė, vystymo.

D. Janavičienė (2011), išanalizavusi Jungtinės Karalystės patirtį biblioterapijos taikymo srityje, nurodo, kad biblioterapijos praktika gali būti tokių sričių:

- 1) savipagalbos biblioterapija. Sveikatos specialistas rekomenduoja skaityti ne grožinės literatūros tekstus apie sveiką gyvenimą. Literatūros tekstų asmuo ieško vietos bibliotekoje;
- 2) kūrybinė biblioterapija. Tai skaitymo rekomendacijų teikimas ir skaitymu grindžiamos grupinės veiklos organizavimas bibliotekose.

Bendresniu požiūriu biblioterapija klasifikuojama į klinikinę, reabilitacinę, rekreacinę, edukacinę ir kitas (Janavičienė, 2011).

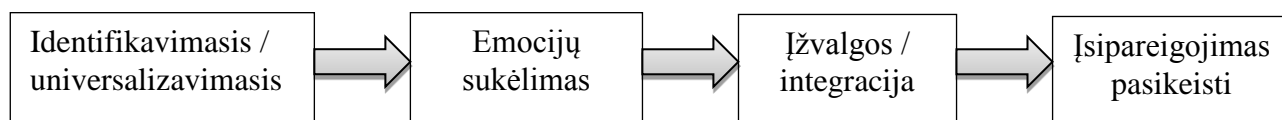
Biblioterapijai keliami tokie tikslai:

- skaitytoją supažindinti su faktu, jog ir kitiems kyla panašių problemų;
- skaitytojui parodyti, kad problemą spręsti galima įvairiais būdais;
- skaitytojui leisti suprasti, kad specifinėse situacijose žmonės veikia skirtingi stimulai;
- skaitytojui padėti pripažinti patirties svarbą;
- skaitytojui suteikti pagrindą rasti sprendimą susiklosčiusioje situacijoje;
- skaitytoją paskatinti į problemą pažvelgti realiai (Popa, Porumbu, 2017).

D. Janavičienė (2010) mini tokius tris biblioterapijos tikslus:

- terapinį – siekiama suprasti kognityvinę ir emocinę elgseną, pokyčius socialiniuose ryšiuose;
- edukacinį – siekiama asmeninio tobulėjimo;
- atsipalaidavimo.

M. A. Stewart, G. Ames (2014), L. Marinn Pierce (2015) į biblioterapijos taikymą žvelgia per procesinio požiūrio prizmę. Anot autorių, biblioterapija taikoma 2 paveiksle pateikta eiga.

2 pav. Biblioterapijos procesas (sudaryta pagal Stewart, Ames, 2014; Marinn Pierce, 2015)

Anot M. A. Stewart ir G. Ames (2014), pirmajame etape biblioterapijos dalyvis sužino apie panašumus tarp savęs ir kūrinio veikėjo. Šis tapatinimasis gali būti grindžiamas įvairiais veiksniais,

tokiais kaip rasė, etninė grupė, situacija. Tai reiškia, kad svarbu pritaikyti skaitomą kūrinį prie dalyvių situacijos, poreikių ar identiteto.

Kaip parodė atlikta biblioterapijos sampratos ir esmės analizė, biblioterapijos sampratai būdinga įvairovė. Mokslininkai biblioterapiją traktuoja kaip psichologinę kūrybos terapiją, socialinio darbo ar edukacijos metodą. Nepriklausomai nuo to, kuris požiūris pasirenkamas kaip dominuojantis, biblioterapija siekiama supažindinti terapijos objektą, t.y. asmenį, kurio problemų sprendimui taikoma biblioterapija, su faktu, kad ne jam vienam būdingos tokios problemos, parodyti sprendimų alternatyvų įvairovę, išryškinti specifinėse situacijose veikiančius stimulus, perteikti patirties svarbą, padėti į problemą pažvelgti realiai ir surasti tinkamiausią jos sprendimą. Biblioterapija naudinga socialinėje pedagoginėje veikloje. Minėtieji tikslai realizuojami visame biblioterapijos procese, apimančiame identifikavimosi / universalizavimosi, emocijų sukėlimo, įžvalgų / integracijos, įsipareigojimo pasikeisti etapus. Tikėtina, kad tikslingas šio metodo taikymas dienos centrų aplinkoje. Siekiant tą patvirtinti ar paneigti, toliau šiame darbe nagrinėjamos teorinės biblioterapijos taikymo dienos centre, dirbant su socialinės rizikos paaugliais, prielaidos.

1.2. Biblioterapijos taikymo dienos centre, dirbant su socialinės rizikos paaugliais ypatumai

Biblioterapijos taikymas siaurąja prasme apsiriboja bibliotekos patalpomis, o plačiąja prasme gali būti realizuojamas ir kitose aplinkos, pavyzdžiui, dienos centruose. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme dėl Vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijų patvirtinimo (2015) vaikų dienos centras apibūdinamas kaip „viešas juridinis asmuo ar jo padalinys (išskyrus ikimokyklinio ugdymo įstaigas, bendrojo ugdymo mokyklas, neįgaliųjų organizacijas ir organizacijas, teikiančias paslaugas tik neįgaliesiems, psichikos sveikatos centrus), teikiantis dienos socialinės priežiūros ir ugdymo paslaugas“. A. Railienė ir V. Gudžinskienė (2012) vaikų dienos centrą apibūdina kaip instituciją ar jos dalį, teikiančią dienos priežiūros, užimtumo, laisvalaikio organizavimo ir kitas paslaugas vaikams, siekiant pagerinti jų ryšius su socialine aplinka. Vaikų dienos centro veiklos vykdymas turi būti grindžiamas atvirumo, prieinamumo, interesų ir gerovės pirmumo, šeimos įgalinimo, bendradarbiavimo ir bendruomeniškumo principais (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijų patvirtinimo, 2015).

Vaikų dienos centrams keliami tokie uždaviniai:

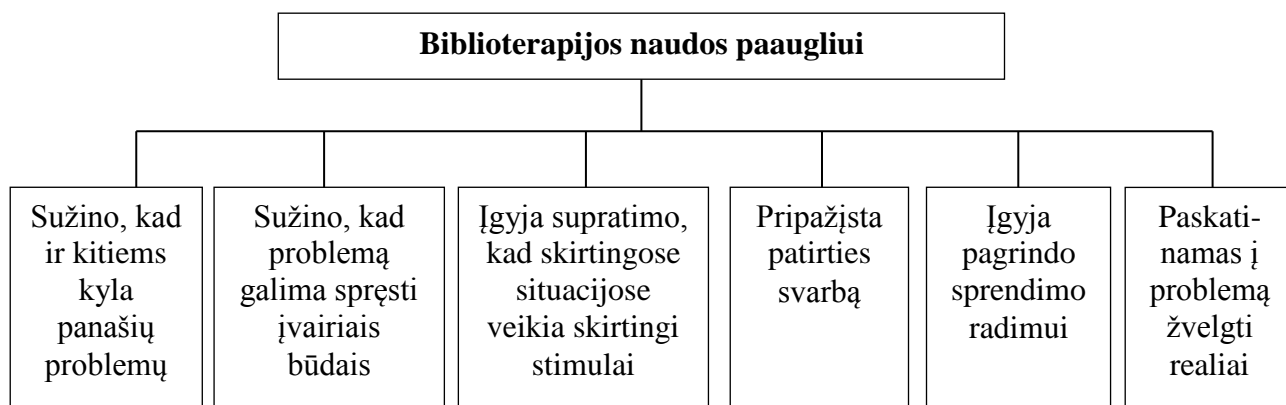
- „užtikrina, kad teikiamos paslaugos ir vykdomos veiklos atitiktų vaiko ir jo šeimos narių poreikius ir prisidėtų prie visapusiškos jų asmenybės tobulinimo, socialinių ir gyvenimo įgūdžių ugdymo;

- sukuria sąlygas, kad vaikas ir jo šeimos nariai būtų motyvuoti dalyvauti centro veiklose;
- ugdo santykių šeimoje kultūrą, skatinant šeimų telkimąsi ir savitarpio pagalbą“ (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme dėl Vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijų patvirtinimo, 2015).

Vaikų dienos centro paslaugų tikslinės grupės yra „vaikai iš socialinės rizikos ir (ar) nepasiturinčių gyventojų šeimų, taip pat jų šeimos nariai“ (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijų patvirtinimo, 2015). Kaip parodė A. Railienės ir D. Gudžinskienės (2012) atlikto socialinių įgūdžių ir karjeros kompetencijų ugdymo vaikų dienos centre tyrimo rezultatai, vaikai į dienos centrus patenka ar yra nukreipiami dėl sudėtingos situacijos biologinėje šeimoje. Sudėtingose situacijose atsidūrę vaikai ar paaugliai neretai susiduria su specifinėmis problemomis, kurių sprendimui gali būti taikoma biblioterapija.

Vaikams dienos centruose teikiamos ugdymo ir socialinės paslaugos (Targamadzė, 2017). J. Pivorienė ir B. Abeciūnaitė (2010) įvardija, jog dienos centruose vaikai yra maitinami, organizuojamas jų priešmokyklinis ugdymas, pamokų ruošą, turiningas laisvalaikio užimtumas, ugdomi socialiniai, darbo, higienos įgūdžiai, savarankiškumas, socialinis atsparumas, teikiama psichologinė, socialinė, pedagoginė pagalba. Teikiant socialinę pagalbą, pasitelkiama biblioterapija.

Biblioterapija naudinga paaugliams. Anot M. A. Stewart ir G. Ames (2014), biblioterapija yra itin naudinga paaugliams, kadangi jie geba susieti save su tam tikru veikėju ar situacija iš kūrinio. Tapatinantis su veikėju ar situacija, realizuojami biblioterapijai keliami tikslai (žr. 3 pav.).

3 pav. Biblioterapijos nauda paaugliui (sudaryta pagal Stewart, Ames, 2014; Popa, Porumbu, 2017)

J. Sučylaitė (2011) pažymi, kad biblioterapija pagal meno psichoterapijos modelį pasižymi keturiais santykių su klientu (šiuo atveju socialinės rizikos paaugliu) aspektais:

- psichodinaminis (terapeutas sutelkia dėmesį į problemos perkėlimą iš sąmonės į sąmonę);
- humanistinis (dėmesio koncentracija į asmenybę, empatijos, emocinės paramos, augimo skatinimo užtikrinimą);

- tarpasmeninis (sietinas su problemos sprendimu čia ir dabar);
- biheavioristinis (dėmesys asmens tikslams, savęs stebėjimui, pažintiniam vystymuisi).

Tai reiškia, kad šie aspektai yra aktualūs socialiniam darbuotojui ar kitam specialistui, taikančiam biblioterapiją, sąveikaujant su paaugliu, patenkančiu į socialinės rizikos grupę.

Taikant biblioterapiją dienos centre, svarbus vaidmuo tenka biblioterapijos taikytojui. V. Indrašienė ir E. Kapočiūtė (2009) nurodo, kad biblioterapiją ir pavienius jos elementus savo profesinėje veikloje gali taikyti bibliotekininkai, pedagogai. Anot autorių, „skaitymą kaip terapiją, siekiant padėti paaugliui kurti teigiamą požiūrį į save, įveikti adaptacinius, bendravimo sunkumus, patirtas traumas ar praradimus, savo darbe galėtų veiksmingai taikyti klasės auklėtojai ar socialiniai pedagogai“ (Indrašienė, Kapočiūtė, 2009, p. 22). Autorės nurodo, kad studijų metu socialiniai pedagogai įgyja psichologinių ir pedagoginių žinių, tad socialiniai pedagogai turi kompetencijų, reikalingų individualių ir grupinių užsiėmimų vedimui.

Kaip nurodo J. Sučylaitė (2008), JAV biblioterapijos specialistui keliami tokie reikalavimai:

- psichologijos ar literatūros bakalauro laipsnis;
- dvejus metus trunkančios specialios studijų programos baigimas. Šioje programoje mokama grožinėje literatūroje išvelgti didaktines egzistencijos žinias, dirbama su profesionaliu ugdytoju, suteikiama terapijos grupelės dalyvio patirties.

D. E. Pehrsson ir P. S. McMillen (2010) pažymi, kad biblioterapiją taiko psichologai, teikiantys konsultacijas. Autoriai, atlikę 283 profesionalių psichologų apklausą, nustatė, kad 79 proc. psichologų taiko biblioterapiją, teikdami konsultacijas savo klientams. Pusė tyrimo dalyvių apie biblioterapiją ir jos taikymą mokėsi savarankiškai ir beveik pusė to mokėsi formaliai. 44 proc. tiriamųjų nurodė, kad žinių apie biblioterapijos taikymą įgijo konferencijų, kitų mokomųjų renginių metu. Tik 6 proc. tyrime dalyvavusių psichologų nurodė, kad turi biblioterapijos taikymo žinias patvirtinantį sertifikatą. Tyrimo rezultatai parodė, kad darbui ne su visais klientais yra taikoma biblioterapija. 36 proc. profesionalių psichologų konsultantų biblioterapiją taiko darbui su 20–40 proc. savo klientų, 17 proc. – su 40–60 proc. klientų, 15 proc. – su 60–80 proc. klientų ir tik 13 proc. psichologų biblioterapiją taiko darbui su 80–100 proc. savo klientų.

Biblioterapijai būdingas universalumas, ji nesudėtingai integruojama į įvairias šeimos terapijos teorijas, siekiant užtikrinti šeimos stiprinimą ir pozityvius pokyčius. Nepaisant itin plačios biblioterapijos naudų įvairovės, biblioterapijos efektyvumas nėra sąlyginis. Kaip parodė D. E. Pehrsson ir P. S. McMillen (2010) atliktos profesionalių psichologų konsultantų apklausos rezultatai, 84 proc. atvejų biblioterapijos efektyvumas priklauso nuo asmens, kuriam ši terapija taikoma, pažangos, siekiant tikslų.

Biblioterapijos taikymui darbui su socialinės rizikos vaikais ir paaugliais būdinga tam tikra eiga. Kaip pažymi J. Sučylaitė (2008), procesas yra gana paprastas. Surinkus grupę, susėdama ratu.

Visi grupės nariai – lygūs. Terapeutas – tai nedirektyvus lyderis. Jo pareiga – kreipti procesą, link patirčių jungimo ir atkreipti dėmesį, kad visuomet reikia atrasti viltį. Labai svarbu, kad terapeutas grupėje užtikrintų, jog kiekvieno dalyvio atviras kalbėjimas, patirtis bus gerbiami. Svarbu užtikrinti, jog kiekvienas dalyvis jaustųsi saugus ir reikalingas. Terapeutas turi įsiklausyti į kalbančiojo balsą, tylos pauzes, mintis.

J. Sučylaitė (2011) apibūdino interaktyviosios biblioterapijos metodiką, pagal kurią literatūros kūrinio parinkimui keliami tokie reikalavimai:

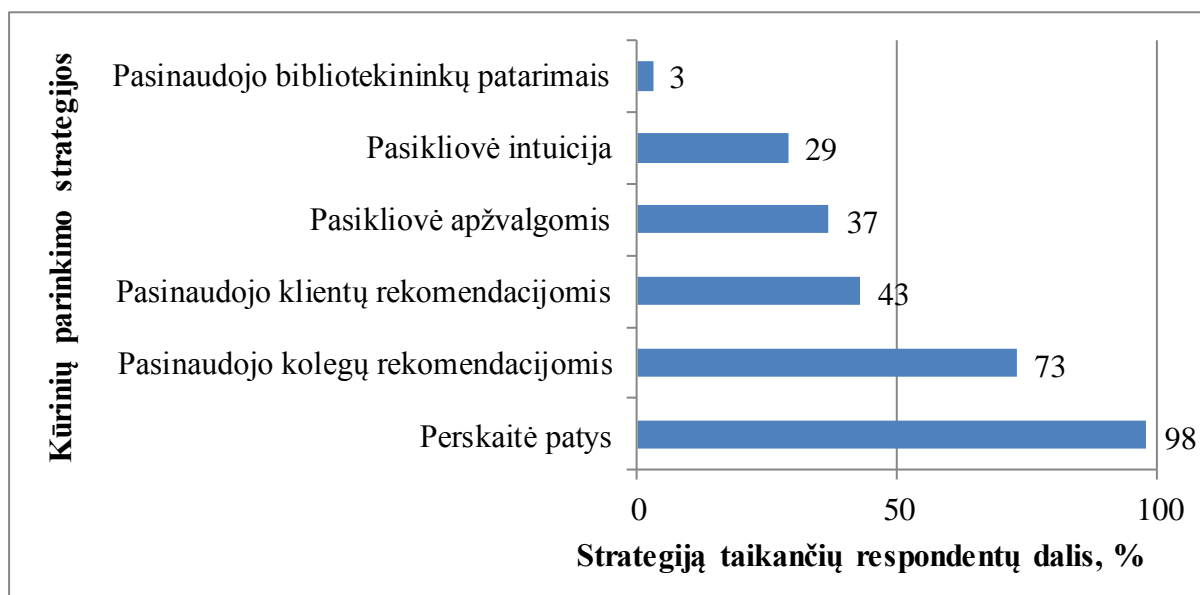
- temos universalumas (kai pasirenkama universali tema, asmuo susitapatina su herojaus emociniais išgyvenimais ir yra pasirengęs identifikuotis su jais);
- temos galia (kūrinyje turi būti išreikšta tai, ką biblioterapijoje dalyvaujantis asmuo jaučia, tačiau nepajėgia įvardinti žodžiais);
- suprantamumas (kai kurioms žmonių grupėms kyla sunkumų su metaforų supratimu, todėl terapijai naudotina suprantama literatūra);
- pozityvumas (daug gerų literatūros kūrinių kupini pykčio, negatyvo, nusivylimo; tokio pobūdžio kūriniai biblioterapijai nenaudotini).

L. Marinn Pierce (2015) mini tokius literatūros šaltinio parinkimo veiksnius: terapeuto teorinės žinios, kliento kontekstas ir poreikiai, kliento pažangos lygis ir skaitymo gebėjimai, problemos atspindėjimas, sąnaudos. Labai svarbu, kad klientas gebėtų identifikuotis su istorijos veikėju.

Literatūros kūrinio parinkimo svarbą pabrėžia ir D. Janavičienė (2011). Autorės teigimu, svarbu, kad biblioterapijos taikymas būtų papildomas tam tikros vietovės klientams – šiuo atveju socialinės rizikos vaikams ir paaugliams – reikalingais aspektais. Tai reiškia, kad biblioterapija turi būti aktuali ir sudominanti tikslinę grupę, į kurią ji ir yra nukreipta dienos centre.

Praktikoje biblioterapijai taikytini literatūros šaltiniai parenkami įvairiai. D. E. Pehrsson ir P. S. McMillen (2010) atlikto profesionalių psichologų, taikančių biblioterapiją, tyrimo rezultatai, parodė, kad dažniausiai knygos parenkamos patiems psichologams jas perskaičius (žr. 4 pav.).

D. E. Pehrsson ir P. S. McMillen (2010) atlikto profesionalių psichologų, taikančių biblioterapiją, tyrimo rezultatai atskleidė, kad dažniausiai literatūros kūriniai parenkami juos perskaičius patiems terapeutams. Gana dažni ir pasiklovimo kolegų ar klientų rekomendacijomis atvejai. Tyrimo rezultatai parodė, kad naudojami įvairaus formato kūriniai. Dažniausiai naudojama savipagalbos literatūra (78 proc.), vadovėliai (77 proc.), informacinės brošiūros (65 proc.). Kiek rečiau naudojamos iliustruotos knygos (65 proc.), poezija (22 proc.), fantastika (33 proc.), audio knygos (29 proc.), specializuoti formatai (pavyzdžiui, didelių šriftų ar parašyti Brailio raštu) (5 proc.).

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal literatūros kūrinio parinkimo strategijų taikymą, proc. (N=283 profesionalūs psichologai) (sudaryta pagal Pehrsson, McMillen, 2010)

L. Marinn Pierce (2015) nurodo, kad pirmajame etape, klientui paskaičius kūrinį, terapeutas inicijuoja identifikavimąsi ar universalizavimąsi. Atsižvelgiant į tai, kad kai kurie asmenys gali neturėti didelio noro skaityti, terapeutas turi aiškiai pristatyti situaciją. Skaitymas neretai yra siejamas su mokykla ar darbu, tad terapeuto pareiga yra paaiškinti vaikams ir paaugliams, kad jų skaitymo įgūdžiai ar patirtis nebus vertinama. Pirmajame etape vaikai ir paaugliai nagrinėja veikėjus, su kuriais jie labiausiai sieja save. Terapeutas turėtų paskatinti diskusiją apie universalias patirtis, sietinas su tam tikrais veikėjais ir situacijomis kūrinyje, o taip pat ieškoti empatiško kitų patirčių supratimo galimybių. Diskusijos paskatinimui ir pagilinimui taikytini tokie klausimai:

- Kuris veikėjas panašiausias į tave? Kuo šio veikėjo situacija yra panaši į tavo ir kuo skiriasi? Kokius savo bruožus išvelgi? Kuo tu skiriesi nuo veikėjo?
- Koks reikšmingiausias įvykis nutiko šiam veikėjui?
- Su kuriuo veikėju tu mažiausiai panašus? Kokius šio veikėjo bruožus išvelgi savyje? Kuo tu skiriesi nuo šio veikėjo?
- Kuris veikėjas yra mažiausiai svarbus istorijoje? Kokius šio veikėjo bruožus išvelgi savyje? Kuo tu skiriesi nuo šio veikėjo?

Pirmajame etape, pasitelkiant pozityvius komunikacijos įgūdžius, svarbu atkreipti dėmesį į universalius momentus, tačiau nagrinėti ir kuo terapijos dalyviai skiriasi (Marinn Pierce, 2015).

Antrajame etape dalyviai įgalinami išreikšti savo emocijas, atsižvelgiant į veikėjų, su kuriais tapatinamasi, patiriamus iššūkius, sėkmę (Stewart, Ames, 2014). L. Marinn Pierce (2015) pažymi, kad per tapatinimąsi su skirtingais veikėjais vaikams ir paaugliams sudaromos galimybės pažinti

savo emocinį atsaką. Tad antrame biblioterapijos taikymo procese galimas fiziologinis emocijų išreiškimas ar verbalinė emocijų paieška, vaiko ar paauglio patirtį perteikiant per veikėjų patirtis. Jei vaikai ar paaugliai ieško skirtingų veikėjų problemų sprendimo būdų, tuomet tai ženklas, kad pereita į antrąją biblioterapijos taikymo etapą. Šiame etape tikslinga pasitelkti bendruosius įgūdžius, tokius kaip jausmų, prasmų refleksiją, naudotina pozityvi komunikacija, reaguojant į atskirų vaikų ir paauglių emocinius atsakus. Tinkami patirtiniai, esamu momentu aktualūs klausimai:

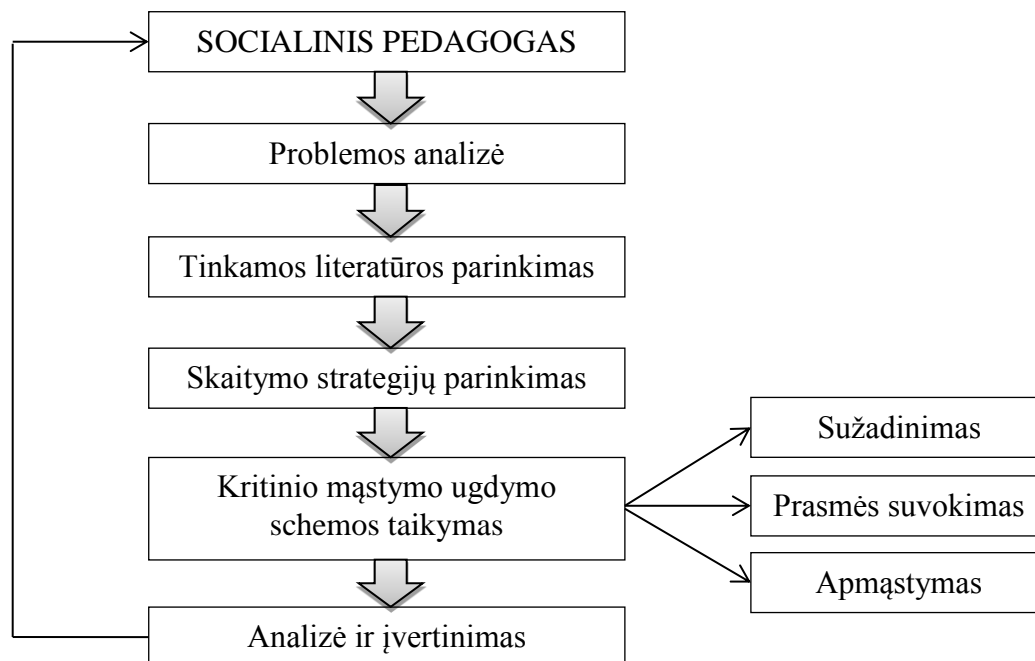
- Kaip jautiesi dalindamasis tuo su kitais?
- Ko tu imsi, žinodamas kaip jaučiasi kiti vaikai, paaugliai?

Trečiasis etapas – įžvalgos / integracija. Trečiajame etape biblioterapijos dalyviai pradeda išvelgti kaip ir kur jie gali surasti pozityvius sprendimus jų gyvenime kylančių problemų sprendimui. Veikėjo, su kuriuo tapatinamasi, patirtis tai paskatina (Stewart, Ames, 2014). Šiame etape vaikai ir paaugliai tyrinėja, kaip istorija siejasi su jų asmenine patirtimi. Vaikams ir paaugliams sudaromos galimybės parodyti empatišką kitų supratimą, susiformavusį istorijos dėka. Svarbu, kad terapeutas pasitelktų šį supratimą, skatindamas gilesnes įžvalgas į susiklosčiusią situaciją. Galimi atvejai, kuomet vaikai ar paaugliai pasirinks taikyti tam tikras problemos sprendimo strategijas, taikytas istorijos veikėjų. Terapeutui tikslinga būtų paskatinti vaikus ir paauglius pagalvoti, ko jie išmoko ir kur įgytas žinias galėtų pritaikyti. Galimi atvejai, kuomet vaikai ar paaugliai nurodys ko išmoko, nedarydami konkrečių sąsajų su istorija ir nesitapatindami su veikėju (Marinn Pierce, 2015).

Ketvirtajame etape vaikas ar paauglys išipareigoja pasikeisti. Šio etapo metu vaikas ar paauglys, pasitelkdamas žinias ir įžvalgas, įvardintas ankstesnių etapų metu, rengia pokyčių planą. Planas turėtų būti specifiškas ir numatantis tam tikrą elgseną. Labai svarbu, kad visi terapijos dalyviai prisidėtų prie plano. Šiame etape istorija gali būti pasitelkiama kaip pradžios taškas. Terapeuto pareiga šiame etape akcentuoti tam tikras stiprybes ir galimybes, kurias vaikai ir paaugliai galėtų pasitelkti problemos sprendimui (Marinn Pierce, 2015).

V. Indrašienė ir E. Kapočiūtė (2009) parengė išimtinai socialinio pedagogo darbe taikytiną biblioterapijos procesinį modelį, dirbant su paaugliais. Šį modelį sudaro pasirengimo, įgyvendinimo bei analizės etapai (žr. 5 pav.). Pirmajame etape socialinis pedagogas detaliai nagrinėja paauglio problemą, jos kilimo priežastis, numato būdus ir priemones pagalbai. Tuomet socialinis pedagogas, taikydamas biblioterapiją, parenka konkretaus amžiaus grupės paaugliams tinkančią literatūrą, susijusią su identifikuota problema ir jos sprendimo galimybėmis. Socialinis pedagogas, atsižvelgdamas į tai, kad ne visi paaugliai mėgsta skaitymą, turi parinkti tinkamą tekstą bei numatyti per užsiėmimą perskaitomo teksto kiekį. Šiame etape galima pasitelkti gimtosios kalbos mokytoją, kuris turi duomenų apie tam tikro paauglio skaitymo gebėjimus ir gali patarti šiuo klausimu. Socialiniam pedagogui rekomenduojama kartu su mokytojų parinkti apie esminį įvykį pasakojančią

ištrauką, kurią vėliau ir analizuos paauglys. Tuomet siūloma apsvarstyti taikytinas strategijas ir būdus, dirbant su konkrečiu vaiku.

5 pav. Biblioterapijos taikymo socialinio pedagogo darbe modelis (Indrašienė, Kapočiūtė, 2009, p. 26)

Vėliau skaitomas ir analizuojamas pasirinktas tekstas, taikant kritinio mąstymo ugdymo schemą. Ši schema apima tris pakopas: sužadino, prasmės suvokimo bei apmąstymo. Sužadino pakopoje parenkami tinkami metodai, kurie skatintų paauglį išreikšti savo nuomonę konkrečiu klausimu. Kai paauglys sudomintas ir yra paskatintas prisiminti savo žinias tam tikra tema, pereinama į prasmės suvokimo pakopą, kurioje ir skaitomas tekstas. Siekiant, kad skaitymas būtų ne paviršutiniškas, o apmąstomas, siūloma pasitelkti skaitymą kontroliuojančius metodus. Ypatingo dėmesio tikslinga skirti apmąstymo pakopai. Siekiant, kad paauglys ne tik sužinotų, kad ir kitiems kyla panašių problemų, bet ir įvertintų savo galimybes koreguoti susiklosčiusią situaciją, svarbus vaidmuo tenka refleksijai ir apmąstymams. Piešdamas patirtus išpūdžius ar rašydamas refleksiją, paauglys geriau įsigilina į analizuotą situaciją ir užfiksuoja savo nuomonę, požiūrį, būsimą elgesį. Galiausiai, socialinis pedagogas nagrinėja ir pasižymi taikyto modelio pranašumus, trūkumus, apgalvoja ir įvertina rezultatus (Indrašienė, Kapočiūtė, 2009).

Taikant biblioterapiją darbui su socialinės rizikos vaikais ir paaugliais, potencialiai gali kilti įvairių sunkumų. D. Janavičienė (2011), tyrusi biblioterapijos taikymo kliūtis šalies bibliotekose, identifiko tokias kliūčių grupes:

- žinių trūkumas;

- delsimas;
- leidinių, finansavimo, iniciatyvų stoka;
- būtinybė pasitelkti ekspertus.

Anot autorės, įvardintos kliūtys – realistiškos. Jų įveikimui būtina motyvacija, papildomos pastangos. Tikėtina, kad analogiškos kliūtys gali būti būdingos ir vaikų dienos centrų aplinkoje.

Apibendrinant atliktą biblioterapijos taikymo dienos centre, dirbant su socialinės rizikos paaugliais, ypatumus, galima teigti, kad biblioterapijos taikymas sudaro prielaidas paaugliui susieti save su tam tikru veikėju ar situacija iš kūrinio, tokiu būdu užtikrinant biblioterapijos tikslų realizavimą. Dirbant su paaugliais dienos centre, biblioterapija taikytina tokiu nuoseklumu: problemos analizė, tinkamos literatūros parinkimas, skaitymo strategijų parinkimas, kritinio mąstymo ugdymo schemas taikymas, analizė ir įvertinimas.

1.3. Biblioterapijos potencialas, sprendžiant paauglių mokymosi motyvacijos problemas

Mokymosi motyvacija – tai kokybiškas, ilgalaikis įsitraukimas į mokymąsi ir atsidavimas mokymosi procesui. Mokymosi motyvacija yra grindžiama išorine motyvacija, vidine motyvacija, pasiekimų motyvacija, mokinių įsitraukimu į mokymosi procesą, orientacija į tikslą (Targamadzė, Rakauskienė, 2007).

Viena iš mokymosi motyvacijos reiškinį aiškinančių teorijų – taikinio teorija. Ši teorija akcentuoja užduočių svarbą mokinio motyvacijoje mokytis. Užduotis turi kelti entuziazmą, susidomėjimą, iššūkių, naujumo jausmą, smalsumą. Teorija akcentuoja ir mokytojo autoritetą, kontrolę, pripažinimą, pasireiškiantį įvairių formų grįžtamuoju ryšiu, mokinių vertinimu, mokinių grupavimu, laiku (metų laiku, paros laiku). Mokymosi motyvacijos reiškinį paaiškina ir Wlodkowskio modelis (Targamadzė, Rakauskienė, 2007). Šis modelis akcentuoja kiek kitokias sudėtines dalis: „mokinių požiūrį į mokytoją, poreikius (psichologinio saugumo, priklausymo jausmo, meilės, pagarbos ir pan.), stimuliavimą (mokytojo gebėjimas įtraukti mokinį į mokymosi procesą užduotimis, užsiėmimais, mokymosi aplinka), afektus (jausmai, mokyklos ar klasės mikroklimatas), kompetentingumą (mokinių atsakomybės ir susidomėjimo mokymosi procesu ugdymas) ir pastiprinimą, kuris dažniausiai susijęs su mokinių vertinimu pažymiais“ (Targamadzė, Rakauskienė, 2007, p. 52).

Mokymosi motyvaciją lemia vidiniai ir išoriniai motyvacijos veiksniai (Abramauskienė, Kiriliauskienė, 2008; Pukelytė, Bukšnytė, 2009; Barkauskaitė, Sinkevičienė, 2012). V. Targamadzė ir V. Rakauskienė (2007) įvardija tokius veiksnius kaip pagrindinius, lemiančius mokymosi motyvaciją: pamokos naujumas, mokinio smalsumo stimuliavimas pamokoje, įdomumas, mokytojo

dėstymo būdas, mokomo dalyko sudėtingumas, mokyklos mikroklimatas. Minėtų veiksnių įtaka mokymosi motyvacijai, anot autorių, nekelia abejonių. V. Indrašienė ir V. Suboč (2010) akcentuoja mokinio nuostatų dėl mokymosi proceso įtaką. Autorės mini ir mokymosi stimulo įtaką mokymosi motyvacijai. Pastarasis veiksnys ypač svarbus, kai mokinių motyvacija yra silpna, mokinys turi elgesio problemų, jam nesiseka mokytis. Svarbi ir šeimos įtaka. Kaip nurodo A. Strakšytė (2008, p. 114), „šeima – pirmoji institucija vaiko gyvenime, kuri labiausiai veikia visą tolesnę jo ateitį. Šeimos vaidmuo visuomenėje savo galia neprilygsta jokiai kitai institucijai, nes būtent joje formuojasi ir vystosi žmogaus asmenybė, klostosi pirmieji dorovingumo pagrindai, diegiamos pagrindinės elgesio normos, atsiveria žmogaus vidinis pasaulis bei individualios asmens savybės, susipažįstama su socialiniais vaidmenimis, būtinais normaliai adaptacijai visuomenėje“. Atkreiptinas dėmesys, kad mokymosi motyvaciją lemiantys veiksniai tarpusavyje yra glaudžiai susiję. Kiekvieno mokinio atveju jie unikalūs, suteikiantys individualumo mokymosi procesui (Pukevičiūtė, 2008).

Paauglystė – gana sudėtingas laikotarpis, kurio metu dėl nepakankamo socialinio, psichologinio, o kartais ir biologinio subrendimo, ne visiems mokiniams pavyksta gerai prisitaikyti mokykloje ir gerai mokytis. Viena iš šio reiškinių priežasčių – „mokykloje jie susiduria su įvairiomis socializacijos problemomis, bendravimo, savigarbos bei vertybių kaita, galinčių daryti įtaką jų psichosocialinei sveikatai“ (Vainienė, Kardelis, 2009, p. 193).

V. Indrašienė ir V. Suboč (2010) tyrinėjo paauglių mokymosi motyvacijos silpnėjimo veiksnius. Autorių atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad mokymosi motyvacijos kaitai stiprų poveikį daro paauglio nuostatos mokymosi proceso atžvilgiu. Kitas svarbus veiksnys, silpninantis paauglio mokymosi motyvaciją – mokymosi stimulo stoka. Šis veiksnys ypač svarbus paaugliams, kurių mokymosi motyvacija ir taip silpna, paaugliams turintiems elgesio problemų ir paaugliams, kuriems mokytis nesiseka. Kaip didžiausią nesėkmingo mokymosi priežastį paaugliai įvardijo neteisingą mokytojų vertinimą. Mokymosi sudėtingumas daro silpniausią poveikį paauglių mokymosi motyvacijos silpnėjimui.

Išimtinai paauglių mokymosi motyvacijos problemas nagrinėjo ir B. Žygaitienė, E. Norkuvienė (2013). Autorės nustatė, kad paauglių, turinčių polinkį į delinkventinį elgesį, mokymosi motyvacijai stiprinti tikslinga pasitelkti mokinio pastangų vertinimą, padaršimus atliekant užduotis, vaizdines priemones, specialias užduotis. Stiprinant paauglių mokymosi motyvaciją, tikslinga orientuoti paauglius į sėkmę ir prestižą.

H. Šečkvienė ir J. Abramauskienė (2005) nagrinėjo paauglių muzikos mokymosi motyvacijos problemas. Ir nors tyrimas buvo gana specializuotas – koncentruotas tik į vieno mokslo dalyko – motyvaciją mokytis, visgi, kai kurios išvalgos, tikėtina, gali būti taikomos ir apskritai mokymosi motyvacijos atžvilgiu. Autorės siekė identifikuoti mokymosi motyvaciją lemiančius

veiksnius, sietinus su ugdymo proceso organizavimu ir pačiu mokiniu. Tyrimas pagrįstas pačių paauglių vertinimu. Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad egzistuoja statistiškai reikšmingi skirtumai tarp mergaičių ir berniukų. Nustatyta, kad mokiniai didelę reikšmę teikia motyvaciniais veiksniams, susijusiems su ugdymo proceso organizavimu.

E. Vainienės ir K. Kardelio (2009) atlikto 612 merginų paauglių mokymosi motyvacijos ir psichosocialinės sveikatos tyrimo rezultatai parodė, kad merginų mokymosi motyvacija yra stipresnė už vaikinų. Autoriai nustatė, kad geresniais psichosocialinės sveikatos rodikliais pasižymintys paaugliai yra labiau motyvuoti mokytis. Tirtų paauglių mokymosi motyvaciją sudarė teigiamos stimuliacijos, socialinio pripažinimo ir vidiniai motyvai. Šie motyvai skatina paauglius siekti geresnių mokymosi rezultatų. Paaugliai, kurių gabumai yra aukštesni ir kurie jaučiasi atsakingi už savo mokymosi rezultatus, turi didesnes galimybes pasiekti aukštesnius mokymosi rezultatus.

V. Indrašienė ir E. Kapočiūtė (2009, p. 19) nurodo, kad paaugliams stinga motyvacijos. Anot autorių, paaugliai „skaitymą tapatina su galimybe įsijausti į herojaus vaidmenį, lavinti vaizduotę, retorikos bei kitus sėkmingam socialiniam bendravimui reikalingus įgūdžius“. Skaitymas paaugliams sudaro prielaidas jaustis saugiau, suprasti, jog ne vien jiems kyla tokios problemos. Paaugliai mokosi įveikti iškilusius sunkumus, reflektuojant knygos herojų pasirinktus sprendimus (Indrašienė, Kapočiūtė, 2009).

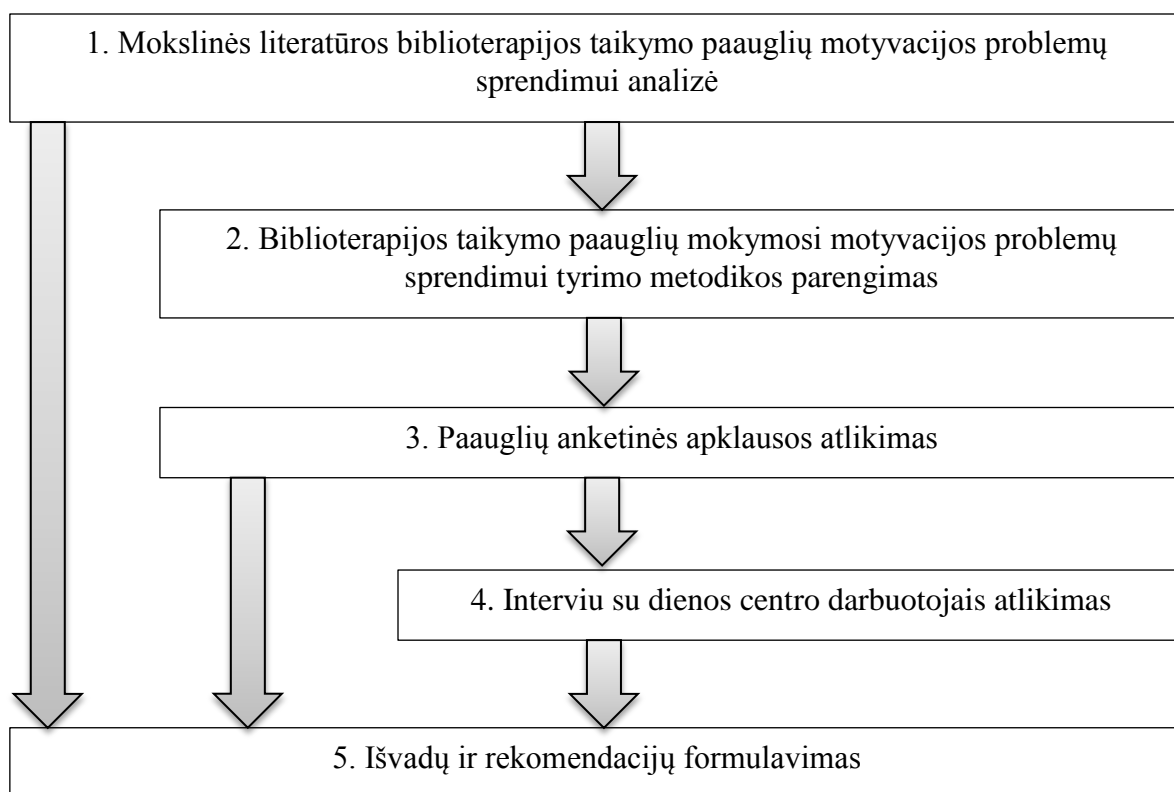
Kaip pažymi L. Marinn Pierce (2015), nepaisant to, kad biblioterapija taikytina dirbant su paaugliais, ne visais atvejais ji gali būti tinkamiausias pasirinkimas. Kai kurie paaugliai gali skaitymą sieti su mokykla, todėl terapeuto užduotis yra atskirti skaitymą biblioterapijos užsiėmimui nuo skaitymo mokykloje. Pabrėžtina, kad biblioterapijos metu nėra rašomi įvertinimai, nėra taikomas taisymas. Tai, kas atrandama, nėra vertinama, o tik naudojama pokalbiui terapijos metu. Pažymėtina, kad biblioterapija gali būti netinkama, kai paaugliai patiria traumas ar susiduria su emocijų išreiškimo sunkumais. Aptarti atvejai suponuoja tai, kad biblioterapija ir yra ne visais atvejais taikytina praktika.

Apibendrinant atliktą analizę, galima teigti, kad biblioterapija turi didžiulį potencialą spręsti paauglių mokymosi motyvacijos problemas. Skaitydami paaugliai įgauna galimybių įsijausti į veikėjų vaidmenį, lavinti vaizduotę, retorikos ir kitus sugebėjimus. Į biblioterapijos užsiėmimus galima įtraukti kūrinius ar atskirus kūrinių fragmentus, kurie įtraukti į privalomų perskaityti kūrinių sąrašą pagal mokymosi programas. Tokiu būdu gali būti sužadinamas paauglio susidomėjimas mokslu.

2. BIBLIOTERAPIJOS TAIKYMO PAAUGLIŲ MOKYMOŠI MOTYVACIJOS PROBLEMŲ SPRENDIMUI TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo dizainas

Empirinio tyrimo metu keltas tikslas – įvertinti biblioterapijos taikymo paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui potencialą dienos centre. Tikslas įgyvendintas 6 paveiksle pateiktu nuoseklumu.

6 pav. Tyrimo eiga

Pirmiausia, atlikta mokslinės literatūros biblioterapijos taikymo paauglių motyvacijos problemų sprendimui analizė, kuria remiantis, rengiama empirinio tyrimo metodika. Tyrimui atlikti pasirinkta derinti kiekybinį ir kokybinį tyrimo metodus. Paauglių požiūriui į biblioterapijos taikymą mokymosi motyvacijos problemų sprendimui įvertinti taikytas anketinės apklausos raštu metodas (trečiasis tyrimo etapas). Siekiant įvertinti biblioterapijos taikymo mokymosi motyvacijos problemų sprendimui patirtis, priežastis, rezultatus, pagilinti kiekybinio tyrimo metu surinktus duomenis, atliktas kokybinis tyrimas – giluminis struktūrizuotas interviu su dienos centro darbuotojais (ketvirtasis tyrimo etapas).

Tyrimas atliktas Lomių kaimo bendruomenės dienos centre. Šio centro pasirinkimą empiriniam tyrimui atlikti lėmė palankiai susiklosčiusios aplinkybės, darbo autorės profesinė veikla šiame centre ir socialiniai ryšiai tiek su centro darbuotojais, tiek su jį lankančiais paaugliais.

Tyrimo pobūdis – momentinis. Tai reiškia, kad tyrimo rezultatai pateikia biblioterapijos taikymo paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui tendencijas tyrimo momentu. Pakartojus tyrimą kitu laikotarpiu ar kitoje aplinkoje galimi kitokie tyrimo rezultatai.

2.2. Tyrimo imtis

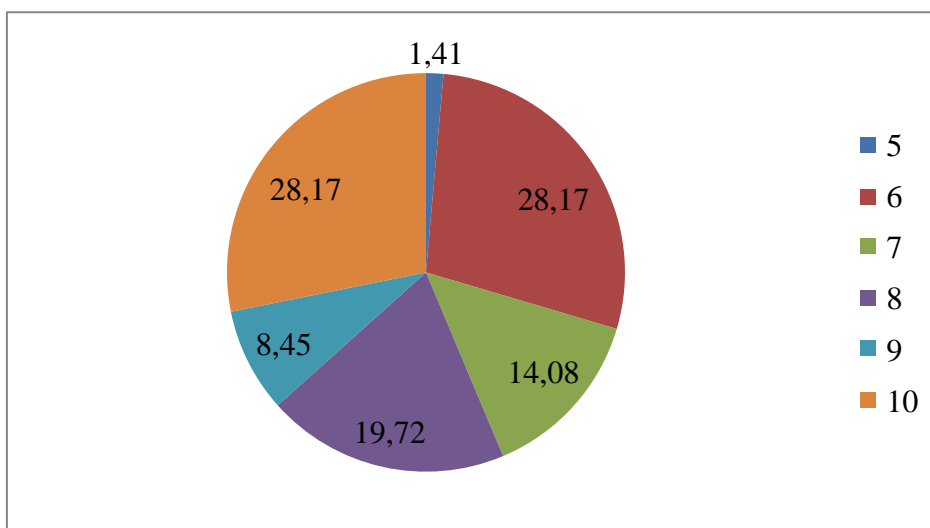
Anketinėje apklausoje dalyvavo 71 Lomių kaimo bendruomenės dienos centrą lankantis paauglys. Tyrime dalyvavę paaugliai pasižymi skirtingomis demografinėmis charakteristikomis. Šios charakteristikos – tai respondentų lytis, amžius, klasė, kurioje mokosi. Paauglių pasiskirstymas pagal lytį parodė, kad į tyrimą įsitraukė daugiau merginų (56,34 proc.) nei vaikinų (43,66 proc.). Tyrimo dalyvių amžius – nuo 11 iki 17 metų (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (n=71)

Amžius	Respondentų sk.	Respondentų proc.
11	1	1,41
12	12	16,90
13	12	16,90
14	12	16,90
15	17	23,94
16	14	19,72
17	3	4,23
Iš viso	71	100,00

Kaip rodo 2 lentelėje pateikti duomenys, tyrime dalyvavo daugiausia penkiolikmečių (23,94 proc.). Kiek mažesnė tyrimo dalyvių dalis (19,72 proc.) – šešiolikmečiai. Po 16,90 proc. tyrimo respondentų nurodė, kad jiems yra 12, 13 arba 14 metų. Jaunesnių nei 12 ar vyresnių nei 16 metų amžiaus tyrimo dalyvių dalys buvo palyginti nedidelės – jos siekė atitinkamai 1,41 ir 4,23 proc. Apskaičiuota, jog tyrimo dalyvių amžiaus vidurkis yra 14 metų.

Respondentai – 5–10 klasių mokiniai. Tyrime dalyvavusių paauglių pasiskirstymas pagal klases pateiktas 7 paveiksle.

7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal klases, proc. (n=71)

Nustatyta, jog daugiausia tyrimo dalyvių mokosi šeštose ir dešimtose klasėse (po 28,17 proc.). Beveik penktadalis respondentų (19,72 proc.) tyrimo atlikimo metu buvo aštuntokai. 14,08 proc. tyrimo dalyvių pažymėjo, kad mokosi septintoje klasėje. Tyrime dalyvavo 8,45 proc. devintokų ir 1,41 proc. penktokų. Išnagrinėjus demografines tyrimo dalyvių charakteristikas, galima teigti, kad tipinis tyrimo dalyvis yra 17 metų amžiaus mergina, besimokanti dešimtoje klasėje.

Interviu atlikti su 3 dienos centro darbuotojomis.

2.3. Tyrimo instrumentai

Kiekybiniam tyrimui atlikti naudotas instrumentas – 16 klausimų anketa. Tyrimo anketą sudaro trys klausimų blokai: 1) demografinių duomenų blokas; 2) klausimų apie mokymosi motyvaciją blokas; 3) klausimų apie biblioterapijos taikymą dienos centre blokas.

Pirmasis tyrimo blokas buvo skirtas demografinių respondentų charakteristikų įvertinimui. Į šį anketos bloką įtraukti klausimai apie respondentų lytį, amžių ir klasę, kurioje mokosi.

Mokymosi motyvacijos įvertinimo blokas apėmė 6 klausimus. Jais siekta nustatyti, kaip pačių paauglių nuomone, jiems sekasi mokytis, koks jų mokymosi vidurkis, koks dalykas sekasi geriausiai ir koks prasčiausiai, kokio tipo užduotys patinka, sekasi geriausiai ir prasčiausiai. Šis tyrimo anketos blokas apėmė ir mokymosi motyvacijos skalę. Mokymosi motyvacijai įvertinti naudota E. P. Zambacevičienės ir D. Janulytės (1998) parengta mokymosi motyvacijos skalė, kurios tinkamumą empiriniais tyrimais patvirtino ir M. Pileckaitė-Markovienė (2001), E. Vainienė, K. Kardelis (2009). Mokymosi motyvacijos skalė sudaryta iš 11 teiginių, suskirstytų į tris subskales (žr. 3 lent.).

3 lentelė. Mokymosi motyvacijos subskalių teiginių formuluotės (Pileckaitė-Markovienė, 2001)

Subskalės	Teiginiai
Socialinio pripažinimo motyvas	Stengiuosi mokytis, nes noriu tinkamai bendrauti su tėvais, mokytojais, draugais Stengiuosi mokytis, nes malonu sulaukti pagyrimo Stengiuosi mokytis, nes noriu būti pirmūnas(-ė) Stengiuosi mokytis, nes noriu būti mėgstamas(-a) draugų Stengiuosi mokytis, nes noriu išvengti draugų kritikos
Vidinis mokymosi motyvas	Stengiuosi mokytis, nes man patinka sužinoti ką nors naujo Stengiuosi mokytis, nes noriu sugebėti įveikti iškilusius sunkumus Mokytis mane skatina noras ateityje tęsti mokslus Stengiuosi mokytis, nes tai mano pareiga
Neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvas	Stengiuosi mokytis, nes stengiuosi išvengti tėvų bausmių Stengiuosi mokytis, nes noriu išvengti mokytojo(-s) pastabų

Trečiasis anketos blokas, skirtas biblioterapijos taikymo dienos centre įvertinimui, apėmė 7 klausimus. Visi jie suformuluoti, remiantis mokslinėje literatūroje atskleistais ir išryškintais biblioterapijos požymiais, taikymo ypatumais.

Kokybiniame tyrime dalyvavusioms dienos centro darbuotojoms pateikta 12 klausimų. Dienos centro darbuotojų buvo paprašyta įvertinti paauglių, lankančių dienos centrą, mokymosi pasiekimus, kylančias mokymosi problemas, įvertinti mokymosi motyvaciją ir ją lemiančius veiksnius, stiprinančias veiklas, pasidalinti įžvalgomis dėl biblioterapijos panaudojimo galimybių, dažnumo, specifiškumo, biblioterapijos užsiėmimų vyksmo, tekstų parinkimo mokymosi motyvacijos stiprinimui. Informantų paprašyta įvertinti ir savo žinias, kompetencijas, patirtį biblioterapijos taikymo srityje, apibūdinti kylančias problemas ir biblioterapijos taikymo gerinimo galimybes. Kokybinio tyrimo klausimynas suformuluotas remiantis atlikta mokslinės literatūros biblioterapijos taikymo mokymosi motyvacijos problemų sprendimui srityje analize.

2.4. Tyrimo eiga ir duomenų apdorojimas

Siekiant užtikrinti tyrimo etikos nuostatų įgyvendinimą, gauti visų tyrimo dalyvių sutikimai dalyvauti tyrime. Visi tyrimo dalyviai sutiko, kad mokslinio tyrimo kontekste jų asmeninės patirtys būtų atskleistos mokslinio tyrimo (baigiamojo magistro darbo) kontekste. Siekiant apsaugoti interviu dalyvių duomenis, informantai buvo koduojami.

Anketinė apklausa buvo atlikta su klasėmis pamokų metu. Tyrimas atliktas 2019 m. balandžio mėn. Surinkti duomenys perkelti į kompiuterines programas. Kiekybinio tyrimo duomenys apdoroti SPSS ir MS Excel kompiuterinėmis programomis. Anketinės apklausos metodu surinkti duomenys buvo suvesti į SPSS programoje sukurtą matricą, kurioje visiems kintamiesiems buvo priskirtos skaitmeninės reikšmės. MS Excel programa panaudota tyrimo rezultatų vizualizavimui – lentelių ir paveikslų parengimui.

Surinktų duomenų analizei atlikti taikyti aprašomosios statistikos, statistinės analizės, grafinio vaizdavimo, koreliacinės analizės, chi kvadrato testų metodai. Duomenų analizei naudotas SPSS programinis paketas. Atliekant koreliacijos ir chi kvadrato testus, pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$.

Interviu su darbuotojais buvo atlikti 2019 m. balandžio mėn. Visi interviu buvo įrašyti, įrašai vėliau transkribuoti. Interviu metodu surinktų duomenų analizei taikytas turinio analizės metodas, išskiriant kategorijas ir subkategorijas.

3. BIBLIOTERAPIJOS TAIKYMO PAAUGLIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS PROBLEMŲ SPRENDIMUI TYRIMO REZULTATAI

3.1. Socialinės rizikos paauglių požiūrio į biblioterapijos taikymą mokymosi motyvacijos problemų sprendimui įvertinimas: kiekybinio tyrimo rezultatai

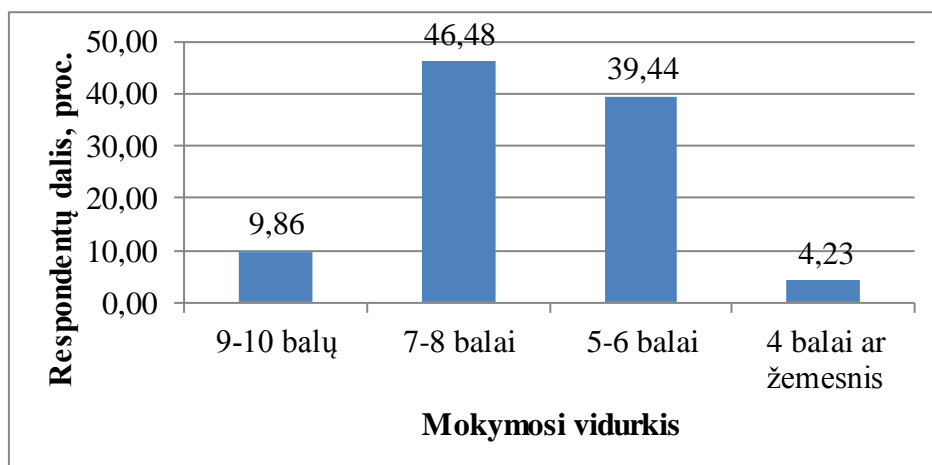
Atliekant socialinės rizikos paauglių požiūrio į biblioterapijos taikymą tyrimą mokymosi motyvacijos problemų sprendimui, siekta nustatyti, kokia buvo paauglių mokymosi motyvacija tyrimo metu. Tyrimo dalyvių paprašyta nurodyti, kaip, jų nuomone, jiems sekasi mokytis. Respondentų atsakymų į šį anketos klausimą pasiskirstymas pateiktas 4 lentelėje.

4 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal mokymosi pasiekimus (n=71)

Mokymosi pasiekimai	Respondentų sk.	Respondentų proc.
Labai geri	5	7,04
Geri	31	43,66
Vidutiniški	28	39,44
Prasti	7	9,86
Iš viso	71	100,00

Kaip rodo 3 lentelėje pateikti tyrimo rezultatai, tyrimo imtyje dominuoja paaugliai, kuriems gerai sekasi mokytis. Tokių respondentų dalis sudarė 43,66 proc. Vidutiniškai savo mokymosi pasiekimus įvertino 39,44 proc. tyrime dalyvavusių paauglių. 9,86 proc. respondentų savo mokymosi pasiekimus vertina prastai, o likusieji 7,04 proc. – labai gerai. Reikšmingų mokymosi pasiekimų skirtumų tarp skirtingų lyčių, amžiaus ir klasių mokinių nenustatyta.

Respondentų buvo paprašyta nurodyti ir savo mokymosi vidurkį. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal mokymosi vidurkius pateiktas 8 paveiksle. Beveik pusės tyrime dalyvavusių mokinių (46,48 proc.) mokymosi pasiekimai laikytini gerais arba vidutiniškais – mokinių mokymosi vidurkis pateko į 7–8 balų intervalą. Patenkinamai arba silpnai (vidurkis – 5–6 balai) mokosi 39,44 proc. tyrimo dalyvių. Puikiai arba labai gerai mokosi 9,86 proc. respondentų, o prastai – 4,23 proc. Atlikus Chi kvadrato testus, nustatyta, kad egzistuoja reikšmingi mokymosi vidurkio skirtumai tarp vaikinių ir merginų ($\chi^2=19,412$; $p=0,013$). Merginų mokymosi vidurkis aukštesnis už vaikinių.

8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal mokymosi vidurkį, proc. (n=71)

Siekiant surinkti detalesnės informacijos apie mokymosi dalykus, kurie mokiniams sekasi geriausiai ir prasčiausiai, į tyrimo anketą įtrauktas ketvirtasis klausimas. Respondentų pasiskirstymas pagal atsakymų į šį anketos klausimą rezultatus pateiktas 5 lentelėje.

5 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal geriausiai ir prasčiausiai besisekančius dalykus, proc. (n=71)

Dalykai	Sekasi geriausiai	Sekasi prasčiausiai
Dorinis ugdymas	9,72	1,71
Lietuvių kalba	7,09	10,26
Užsienio kalba	6,88	9,40
Matematika	4,25	15,81
Informacinės technologijos	8,50	3,85
Biologija	4,86	7,69
Fizika	2,83	11,11
Chemija	3,64	7,69
Istorija	6,88	5,98
Geografija	6,28	5,98
Ekonomika ir verslumas	3,04	7,69
Dailė	7,69	3,85
Muzika	10,12	3,85
Technologijos	8,30	2,56
Kūno kultūra	9,92	2,56
Iš viso	100,00	100,00

Tyrimo respondentų pasiskirstymas pagal dalykus, kurie sekasi geriausiai, rodo, kad dažniausiai kaip dalykas, kuris sekasi geriausiai, įvardijama muzika (10,12 proc.), kūno kultūra (9,92 proc.) ir dorinis ugdymas (9,72 proc.). Daugiausia tyrime dalyvavusių mokinių (15,81 proc.) nurodė, kad jiems prasčiausiai sekasi matematika. Kaip prasčiausiai besisekanti dalyką 11,11 proc. respondentų įvardijo fiziką (11,11 proc.). Kiti gana dažnai kaip prasčiausiai besisekantis dalykai įvardinti lietuvių kalba (10,26 proc.), užsienio kalba (9,40 proc.). Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal dalykus, kurie sekasi geriausiai, neleidžia daryti apibendrinančių išvadų, kadangi nurodyti dalykai priskirtini skirtingoms kryptimis, tačiau tokias išvadas galima daryti apie prasčiausiai besisekančius dalykus. Nustatyta, kad paaugliams kyla sunkumų mokantis tiksliesiems mokslams priskirtinų dalykų ir kalbų.

Nagrinėjant mokinių mokymosi motyvaciją, svarbu įvertinti ir kokio tipo užduotys mokiniams patinka – individualios, grupinės, eksperimentinės, kūrybinės. Užduotys, kaip parodė atlikta teorinė motyvacijos reiškinio analizė, yra labai svarbios, motyvaciją aiškinant per taikinio teorijos prizmę. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal skirtingų tipų užduočių mėgimą pateiktas 6 lentelėje.

6 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal skirtingų tipų užduočių mėgimą, proc.

Užduočių tipai	Labai patinka	Patinka	Nei patinka, nei nepatinka	Nepatinka	Labai nepatinka	Nežinau
Individualios	22,54	32,39	32,39	5,63	2,82	4,23
Grupinės	25,35	39,44	28,17	0,00	1,41	5,63
Eksperimentinės	23,94	36,62	30,99	4,23	1,41	2,82
Kūrybinės	29,58	29,58	29,58	2,82	4,23	4,23

Kaip rodo tyrimo rezultatai, į individualias užduotis, kuomet tenka asmeninė atsakomybė už užduoties atlikimą, mokiniai žvelgia gana palankiai. Visgi, bendrame kontekste jos mėgstamos mažiausiai, kadangi labai jas mėgsta mažiau respondentų (22,54 proc.) nei kitų tipų užduotis. 5,63 proc. respondentų nurodė, kad individualios užduotys jiems nepatinka. Ir nors tai labai maža tyrimo dalyvių dalis, ji yra didesnė nei kitų užduočių tipų atžvilgiu. Grupinės užduotys, kai užduoties atlikimui reikia susivienyti su kitais, siekiant bendro tikslo, labai patinka kiek didesnei respondentų daliai (25,35 proc.) nei individualios. Dėl eksperimentinių užduočių, kurių metu mokiniai gali tyrinėti, stebėti pokyčius ir juos užfiksuoti, didžioji dalis respondentų pasisakė gana teigiamai. Jos patinka 36,62 proc. tyrimo dalyvių. Kūrybines užduotis, kurių metu galiu laisvai ir nevaržomai kurti, išreikšti savo mintis, jausmus, emocijas labai mėgsta daugiau respondentų (29,58 proc.) nei kitų tipų užduotis. Siekiant tarpusavyje palyginti prioritetų teikimą skirtingų tipų užduotims,

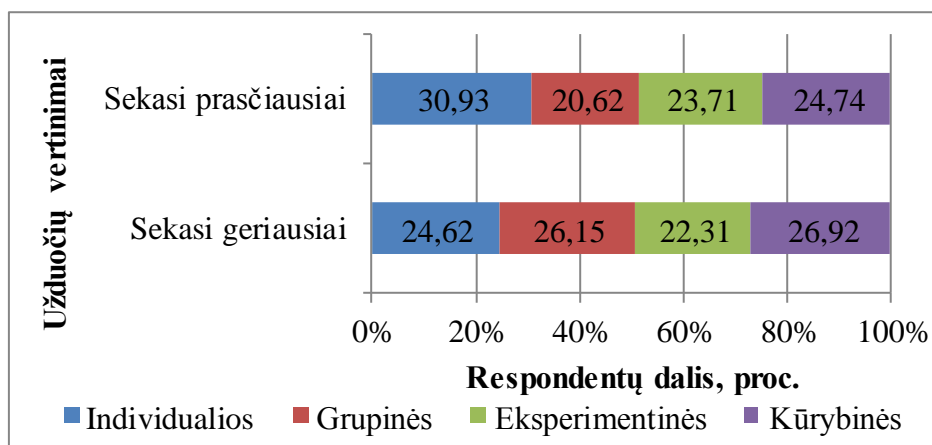
apskaičiuoti vidutiniai užduočių mėgstamumo įverčiai. Įverčių apskaičiavimui visi atsakymo variantai buvo konvertuoti į balus („labai patinka“ – 5 balai, „patinka“ – 4 balai, „nei patinka, nei nepatinka“ – 3 balai, „nepatinka“ – 2 balai, „labai nepatinka“ – 1 balas, „nežinau“ – 0 balų). Vertinimo tendencija artėjanti prie 5 rodo stipresnį užduoties tipo mėgstamumą. Skirtingų tipų užduočių vidutiniai įverčiai pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė. Skirtingų tipų užduočių mėgstamumo vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai

Užduočių tipai	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Individualios	3,54	1,23
Grupinės	3,70	1,22
Eksperimentinės	3,69	1,10
Kūrybinės	3,65	1,29

Apskaičiuoti skirtingų tipų užduočių mėgstamumo vidurkiai rodo, kad šie įverčiai patenka į labai siaurą intervalą (3,54–3,70 balų). Tai rodo, kad visų tipų užduotims mokiniai demonstruoja gana stiprų palankumą. Labiausiai mėgstamomis užduotimis tyrime dalyvavę paaugliai įvardijo grupines užduotis, kai užduoties atlikimui reikia susivienyti su kitais, siekiant bendro tikslo. Tik 0,01 balo mažesniu vidutiniu balu įvertintas eksperimentinių užduočių, kurių metu suteikiamos galimybės tyrinėti, stebėti pokyčius ir juos užfiksuoti, mėgstamumas. Kūrybinių užduočių, kurių metu mokiniams suteikiamos galimybės laisvai ir nevaržomai kurti, išreikšti savo mintis, jausmus, emocijas, įvertintos 3,65 balų iš 5,00 galimų. Mažiausiai mokiniai mėgsta būti individualiai atsakingais už užduoties atlikimą (3,54 balo).

Tyrime dalyvavusių paauglių buvo prašoma nurodyti, kurios užduotys jiems sekasi geriausiai ir, kurios prasčiausiai. Geriausiai ir prasčiausiai besisekančias užduotis tyrimo dalyviai rinkosi iš tų pačių užduočių tipų – individualių, grupinių, eksperimentinių ir kūrybinių. Respondentų pasiskirstymas pagal geriausiai ir prasčiausiai besisekančias užduotis pateiktas 9 paveiksle. Kaip rodo atlikto tyrimo rezultatai, geriausiai besisekančios užduotys pagal tipus pasiskirstė gana tolygiai. Daugiausia respondentų (26,92 proc.) nurodė, kad geriausiai jiems sekasi kūrybinės užduotys, o mažiausiai (22,31 proc.) – eksperimentinės. 30,93 proc. tyrimo dalyvių kaip prasčiausiai besisekančias užduotis įvardijo individualias užduotis.

9 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal skirtingų tipų užduočių vertinimus, proc. (n=71)

Devintasis anketos klausimas buvo skirtas mokinių motyvacijai įvertinti. Respondentų pasiskirstymas pagal pritarimą teiginiams apie mokymosi motyvaciją pateiktas 8 lentelėje.

8 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal pritarimą mokymosi motyvacijos vertinimo teiginiams, proc. (n=71)

Teiginiai	Visiškai sutinku	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku	Nežinau
Stengiuosi mokytis, nes noriu tinkamai bendrauti su tėvais, mokytojais, draugais	29,58	38,03	18,31	5,63	1,41	7,04
Stengiuosi mokytis, nes malonu sulaukti pagyrimo	28,17	40,85	21,13	2,82	1,41	5,63
Stengiuosi mokytis, nes noriu būti pirmūnas(-ė)	15,49	12,68	30,99	26,76	5,63	8,45
Stengiuosi mokytis, nes noriu būti mėgstamas(-a) draugų	15,49	28,17	25,35	16,90	9,86	4,23
Stengiuosi mokytis, nes noriu išvengti draugų kritikos	11,27	29,58	23,94	18,31	12,68	4,23
Stengiuosi mokytis, nes man patinka sužinoti ką nors naujo	28,17	39,44	23,94	4,23	0,00	4,23
Stengiuosi mokytis, nes noriu sugebėti įveikti iškilusius sunkumus	25,35	39,44	25,35	1,41	0,00	8,45
Mokytis mane skatina noras ateityje tęsti mokslus	38,03	28,17	19,72	5,63	0,00	8,45
Stengiuosi mokytis, nes tai mano pareiga	32,39	42,25	11,27	2,82	2,82	8,45
Stengiuosi mokytis, nes stengiuosi išvengti tėvų bausmių	15,49	23,94	16,90	18,31	15,49	9,86
Stengiuosi mokytis, nes noriu išvengti mokytojo(-s) pastabų	12,68	21,13	28,17	14,08	11,27	12,68

Kaip rodo 8 lentelėje pateikti duomenys, dauguma respondentų visiškai sutiko, sutiko ar iš dalies sutiko su didžiąja dalimi pateiktų mokymosi motyvacijos teiginių. Daugiausia tyrimo dalyvių (38,03 proc.) visiškai sutiko su teiginiu, jog mokytis juos skatina noras ateityje tęsti mokslus. Tai reiškia, kad paaugliams rūpi jų ateitis, jie pasiryžę ir toliau mokytis. 32,39 proc. respondentų visiškai sutiko su teiginiu, jog mokytis jie stengiasi, nes tai yra jų pareiga. Siekiant tarpusavyje palyginti respondentų pritarimą teiginiams apie mokymosi motyvą, apskaičiuoti vidutiniai pritarimo teiginiams įverčiai. Šių įverčių apskaičiavimui, kiekvienam atsakymo variantui buvo priskirti balai („visiškai sutinku“ – 5 balai, „sutinku“ – 4 balai, „iš dalies sutinku“ – 3 balai, „nesutinku“ – 2 balai, „visiškai nesutinku“ – 1 balas, „nežinau“ – 0 balų). Apskaičiuoti vidutiniai įverčiai ir standartiniai nuokrypiai pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė. Pritarimo teiginiams apie motyvą vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai (n=71)

Teiginiai	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Stengiuosi mokytis, nes noriu tinkamai bendrauti su tėvais, mokytojais, draugais	3,68	1,37
Stengiuosi mokytis, nes malonu sulaukti pagyrimo	3,75	1,21
Stengiuosi mokytis, nes noriu būti pirmūnas(-ė)	2,80	1,42
Stengiuosi mokytis, nes noriu būti mėgstamas(-a) draugų	3,10	1,36
Stengiuosi mokytis, nes noriu išvengti draugų kritikos	2,96	1,36
Stengiuosi mokytis, nes man patinka sužinoti ką nors naujo	3,79	1,16
Stengiuosi mokytis, nes noriu sugebėti įveikti iškilusius sunkumus	3,63	1,34
Mokytis mane skatina noras ateityje tęsti mokslus	3,73	1,41
Stengiuosi mokytis, nes tai mano pareiga	3,73	1,45
Stengiuosi mokytis, nes stengiuosi išvengti tėvų bausmių	2,76	1,59
Stengiuosi mokytis, nes noriu išvengti mokytojo(-s) pastabų	2,72	1,55

Nustatyta, kad tyrime dalyvavusius paauglius mokytis labiausiai skatina noras sužinoti ką nors naujo (3,79 balo), sulaukiami pagyrimai (3,75 balo), noras ateityje tęsti mokslus (3,73 balo) ir pareigos jausmas (3,73 balo). Mokinius mažiausiai motyvuoja noras išvengti mokytojo(-s) pastabų (2,72 balo), noras išvengti tėvų bausmių (2,76 balo) ir noras būti pirmūnu (2,80 balo).

Mokymosi motyvacijos vertinimo teiginiai buvo suklasifikuoti į tris grupes: socialinio pripažinimo motyvacijos, vidinės mokymosi motyvacijos ir neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvą. Respondentų pasiskirstymas pagal atskirų tipų mokymosi motyvacijos raišką pateiktas 10–12 lentelėse.

10 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal socialinio pripažinimo motyvaciją (n=71)

Motyvacijos charakteristika	Suminis intervalas	Respondentų sk.	Respondentų proc.
Labai silpna	Iki 5 balų	3	4,23
Silpna	6-10 balų	4	5,63
Vidutinė	11-15 balų	22	30,99
Stipri	16-20 balų	27	38,03
Labai stipri	21-25 balai	15	21,13
Iš viso		71	100,00

Nustatyta, kad didžiosios dalies tyrime dalyvavusių paauglių socialinio pripažinimo motyvacija yra stipri (38,03 proc.) 30,99 proc. tyrimo dalyvių socialinio pripažinimo motyvacija įvertinta kaip vidutinio stiprumo.

11 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal vidinę mokymosi motyvaciją (n=71)

Motyvacijos charakteristika	Suminis intervalas	Respondentų sk.	Respondentų proc.
Labai silpna	Iki 4 balų	4	5,63
Silpna	5-8 balai	0	0,00
Vidutinė	9-12 balų	10	14,08
Stipri	13-16 balų	29	40,85
Labai stipri	17-20 balų	28	39,44
Iš viso		71	100,00

Tyrimo rezultatai parodė, kad didžiosios dalies respondentų (40,85 proc.) vidinė mokymosi motyvacija yra stipri. Labai stipria vidine mokymosi motyvacija pasižymėjo tik kiek mažiau tyrimo dalyvių – 39,44 proc.

12 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvaciją (n=71)

Motyvacijos charakteristika	Suminis intervalas	Respondentų sk.	Respondentų proc.
Labai silpna	Iki 2 balų	16	22,54
Silpna	3-4 balai	9	12,68
Vidutinė	5-6 balai	16	22,54
Stipri	7-8 balai	19	26,76
Labai stipri	9-10 balų	11	15,49
Iš viso		71	100,00

Atlikus tyrimą, matyti, kad 26,76 proc. tyrimo respondentų neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvacija yra stipri. Po 22,54 proc. respondentų nurodė, kad jų neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvacija yra vidutinė arba labai silpna.

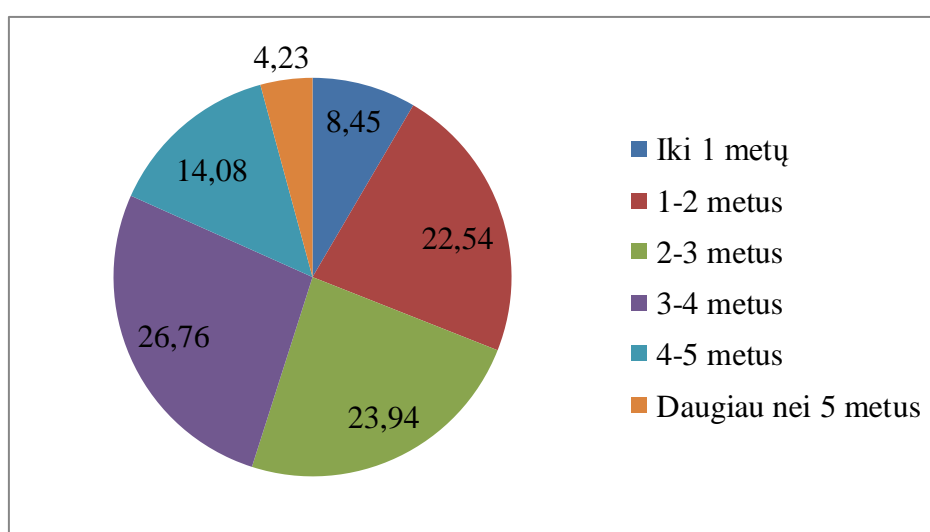
Apskaičiuoti ir apibendrinti motyvacijos indeksai. Jie pateikti 13 lentelėje.

13 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal apibendrintą motyvacijos indeksą (n=71)

Motyvacijos charakteristika	Suminis intervalas	Respondentų sk.	Respondentų proc.
Labai silpna	Iki 11 balų	2	2,82
Silpna	12-22 balai	4	5,63
Vidutinė	23-33 balai	14	19,72
Stipri	34-44 balai	33	46,48
Labai stipri	45-55 balai	18	25,35
Iš viso		71	100,00

Tyrimo rezultatai parodė, kad paaugliai pasižymi gana stipria mokymosi motyvacija. Beveik pusės tyrimo dalyvių (46,48 proc.) motyvacija įvertinta kaip stipri. Ketvirtadalio respondentų (25,35 proc.) mokymosi motyvacija – labai stipri. Reikšmingų skirtumų tarp vaikinų ir merginų mokymosi motyvacijos nenustatyta, tačiau koreliacinė analizė parodė, kad reikšmingais tiesioginiais ryšiais mokymosi motyvacija yra susijusi su amžiumi ($r=0,253$; $p=0,033$) ir klase ($r=0,250$; $p=0,035$).

Tyrimo dalyviai skiriasi pagal dienos centro lankymo laikotarpį. Tą rodo 10 paveiksle pateikti duomenys.

10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal dienos centro lankymo laikotarpį, proc. (n=71)

Nustatyta, jog daugiau nei 90 proc. empiriniame tyrime dalyvavusių paauglių dienos centrą lanko ilgiau nei vienerius metus. 26,76 proc. respondentų nurodė, kad dienos centrą jie lanko nuo 3 iki 4 metų, 23,94 proc. – nuo 2 iki 3 metų, o kiek mažiau tyrimo dalyvių – 22,54 proc. – nuo 1 iki 2 metų. Ilgiau nei penkerius metus dienos centrą lanko 4,23 proc. respondentų. Reikšmingų lankymosi dienos centre laikotarpio skirtumų tarp skirtingų lyčių ir skirtingus mokymosi vidurkius turinčių paauglių nenustatyta, tačiau nustatyti reikšmingi ryšiai tarp lankymosi laikotarpio ir amžiaus ($r=0,242$; $p=0,042$), klasės ($r=0,347$; $p=0,003$).

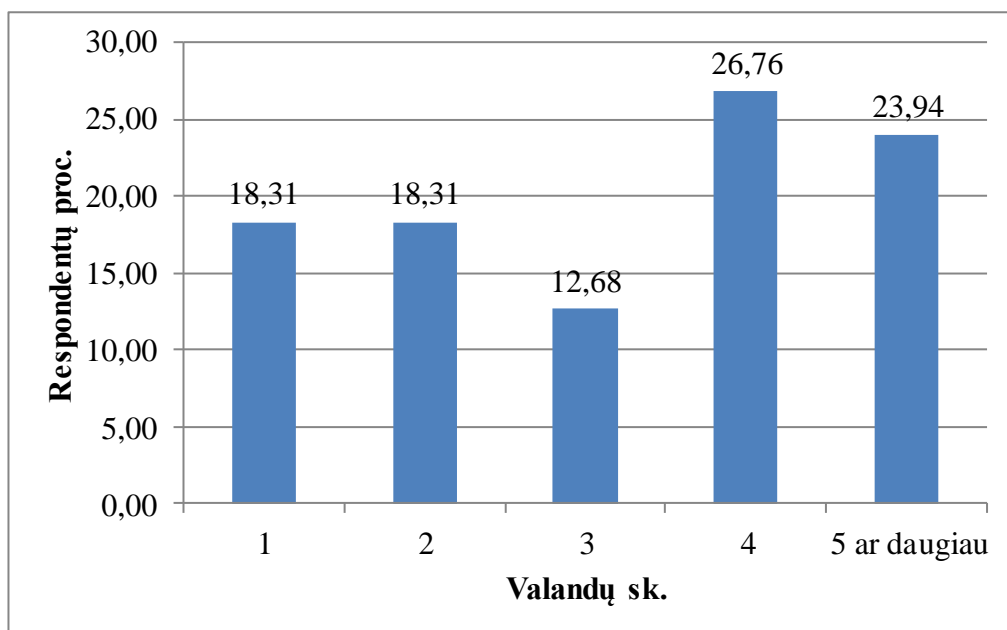
Siekiant nustatyti, kaip dažnai paaugliai lankosi dienos centre, į tyrimo anketą įtrauktas vienuoliktasis klausimas. Atsakymų į šį anketos klausimą rezultatai pateikti 14 lentelėje.

14 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal lankymosi dienos centre kartų skaičių per savaitę
($n=71$)

Atsakymo variantai	Respondentų sk.	Respondentų proc.
1	11	15,49
2	9	12,68
3	13	18,31
4	18	25,35
5	20	28,17
Iš viso	71	100,00

Apibendrinus tyrimo rezultatus, nustatyta, kad net 28,17 proc. tyrime dalyvavusių paauglių dienos centre lankosi penkis kartus per savaitę. Kiek mažiau respondentų – 25,35 proc. – į dienos centrą atvyksta keturis kartus per savaitę. Mažiausiai tyrimo dalyvių (12,68 proc.) nurodė, kad dienos centre lankosi du kartus per savaitę. Reikšmingų lankymosi dienos centre dažnumo skirtumų tarp skirtingų lyčių, amžiaus ir klasių paauglių nenustatyta.

Tarp paauglių skiriasi ne tik dienos centro lankymo trukmė ar lankymosi dažnumas, bet ir laikas, praleidžiamas dienos centre. Tą rodo 11 paveiksle pateikti duomenys. 11 paveiksle pateikti tyrimo rezultatai rodo, kad paauglių poreikiai, vertinant dienos centre praleidžiamą laiką, yra labai skirtingi. Kiek daugiau nei ketvirtadalis paauglių (26,76 proc.) dienos centre praleidžia 4 valandas per dieną. 5 ar daugiau valandų per dieną praleidžia 23,94 proc. respondentų. Reikšmingų dienos centre praleidžiamo laiko skirtumų tarp skirtingų lyčių, amžiaus, klasių ir mokymosi vidurkio paauglių nenustatyta.

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal valandų, praleidžiamų dienos centre, skaičių, proc.
(n=71)

Tyrimo dalyvių buvo prašoma nurodyti, kokių dažnumu vyksta biblioterapijos užsiėmimai dienos centre. Respondentų pasiskirstymas pagal atsakymų į šį anketos klausimą rezultatus pateiktas 15 lentelėje.

15 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal biblioterapijos užsiėmimų dažnumą (n=71)

Biblioterapijos užsiėmimų dažnumas	Respondentų sk.	Respondentų proc.
Kasdien	17	23,94
Kartą per savaitę	42	59,15
Kelis kartus per mėnesį	5	7,04
Nežinau	7	9,86
Iš viso	71	100,00

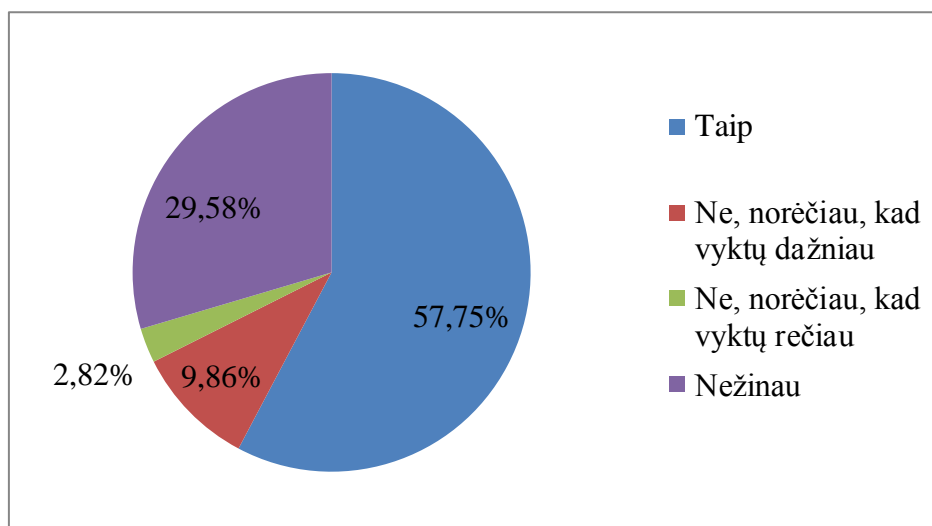
Nustatyta, kad 59,15 proc. respondentų teigimu, biblioterapijos užsiėmimai vyksta maždaug kartą per savaitę. Beveik ketvirtadalis tyrimo respondentų (23,94 proc.) nurodė, kad biblioterapijos užsiėmimai vyksta kasdien. Siekiant nustatyti, ar biblioterapijos užsiėmimų charakteristikos yra reikšmingais ryšiais susijusios su paauglių mokymosi motyvacija, atlikti koreliacijos testai. Šių testų rezultatai pateikti 16 lentelėje. Reikšmingi ryšiai lentelėje pažymėti pilka spalva.

16 lentelė. Koreliaciniai ryšiai tarp mokymosi motyvacijos ir biblioterapijos užsiėmimų dienos centre (n=71)

Charakteristikos	Rodikliai	Mokymosi motyvacija			
		Socialinio pripažinimo motyvas	Vidinis mokymosi motyvas	Neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvas	Suminis indeksas
Dienos centro lankymo trukmė	r	0,15	0,16	0,38	0,25
	p	0,22	0,18	0,00	0,03
Dienos centro lankymo dažnumas	r	-0,01	0,12	0,45	0,17
	p	0,92	0,34	0,00	0,15
Dienos centre praleidžiamas laikas	r	-0,12	-0,04	0,47	0,06
	p	0,32	0,77	0,00	0,61
Biblioterapijos užsiėmimų dažnumas	r	-0,27	-0,27	-0,09	-0,28
	p	0,02	0,02	0,43	0,02

Koreliacijos testai parodė, kad neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvas yra reikšmingais ryšiais susijęs su dienos centro lankymo trukme ($r=0,38$; $p=0,00$). Dienos centro lankymo trukmė reikšmingais ryšiais susijusi ir su suminiu mokymosi motyvacijos indeksu ($r=0,25$; $p=0,00$). Tokie tyrimo rezultatai reiškia, kad ilgėjant dienos centro lankymo trukmei, stiprėja neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvas ir bendroji mokymosi motyvacija. Šie ryšiai gana silpni. Vidutinio stiprumo ryšiai nustatyti tarp neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvo ir dienos centro lankymo dažnumo ($r=0,45$; $p=0,00$), dienos centre praleidžiamo laiko ($r=0,47$; $p=0,00$). Biblioterapijos užsiėmimų dažnumas reikšmingais ryšiais susijęs su socialinio pripažinimo motyvacija ($r=-0,27$; $p=0,02$), vidine mokymosi motyvacija ($r=-0,27$; $p=0,02$) ir suminiu motyvacijos indeksu ($r=-0,28$; $p=0,02$). Atkreiptinas dėmesys į atvirkštinį šių ryšių pobūdį. Tai reiškia, kad dažnėjant biblioterapijos užsiėmimams dienos centre, paauglių mokymosi motyvacija silpnėja, ir atvirkščiai – retėjant biblioterapijos užsiėmimams, mokymosi motyvacija stiprėja.

Tyrimo dalyvavusių dienos centrą lankančių paauglių buvo prašoma nurodyti ir, ar, jų nuomone, biblioterapijos užsiėmimų dažnumas yra tinkamas. Respondentų pasiskirstymas pagal atsakymų į šį anketos klausimą rezultatus pateiktas 12 paveiksle.

12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal biblioterapijos užsiėmimų dažnumo tinkamumą, proc.
(n=71)

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad, daugumos respondentų (57,75 proc.) nuomone, biblioterapijos užsiėmimai dienos centre vyksta tinkamu dažnumu. 9,68 proc. tyrimo respondentų pageidautų, kad biblioterapijos užsiėmimai vyktų dažniau. Retesnių užsiėmimų norėtų tik 2,82 proc. tyrime dalyvavusių dienos centrą lankančių paauglių. Reikšmingų skirtumų tarp skirtingomis demografinėmis charakteristikomis ir mokymosi vidurkiu pasižyminčių paauglių nenustatyta.

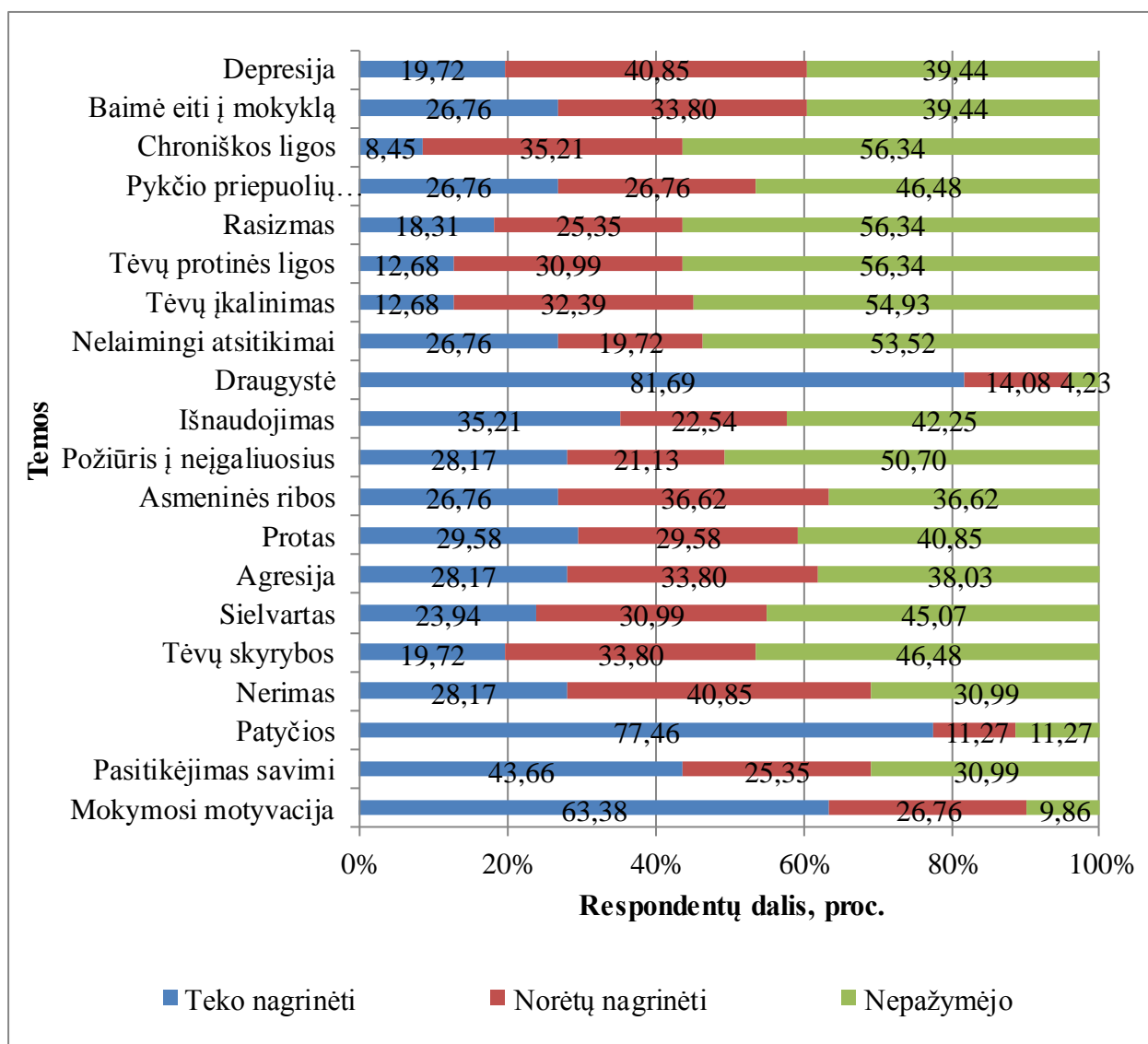
Siekiant nustatyti, ar paauglių požiūris į biblioterapijos užsiėmimų dažnumo tinkamumą yra susijęs su mokymosi motyvacija, atlikti chi kvadrato testai. Šių testų rezultatai pateikti 17 lentelėje.

17 lentelė. Chi kvadrato testų tarp mokymosi motyvacijos ir biblioterapijos užsiėmimų dažnumo tinkamumo rezultatai (n=71)

Mokymosi motyvacija	Rodikliai	
	χ^2	p
Socialinio pripažinimo motyvas	65,79	0,68
Vidinis mokymosi motyvas	51,48	0,65
Neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvas	56,34	0,04
Suminis indeksas	152,80	0,00

Chi kvadrato testų rezultatai leidžia teigti, kad reikšmingi skirtumai egzistuoja tarp neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvo ir biblioterapijos užsiėmimų dažnumo tinkamumo ($\chi^2=56,34$; $p=0,04$) ir suminio motyvacijos indekso, biblioterapijos užsiėmimų dažnumo tinkamumo ($\chi^2=152,80$; $p=0,00$).

Dienos centre vykstančių biblioterapijos užsiėmimų metu nagrinėjamos įvairios temos: mokymosi motyvacija, pasitikėjimas savimi, patyčios, nerimas, tėvų skyrybos, sielvartas, agresija, protas, asmeninės ribos, požiūris į neįgaluosius, išnaudojimas, draugystė, nelaimingi atsitikimai, tėvų įkalinimas, tėvų protinės ligos, rasizmas, pykčio priepuolių valdymas, chroniškos ligos, baimė eiti į mokyklą, depresija ir kitos. Respondentų pasiskirstymas pagal nagrinėtas ir norimas nagrinėti temas pateiktas 13 paveiksle.

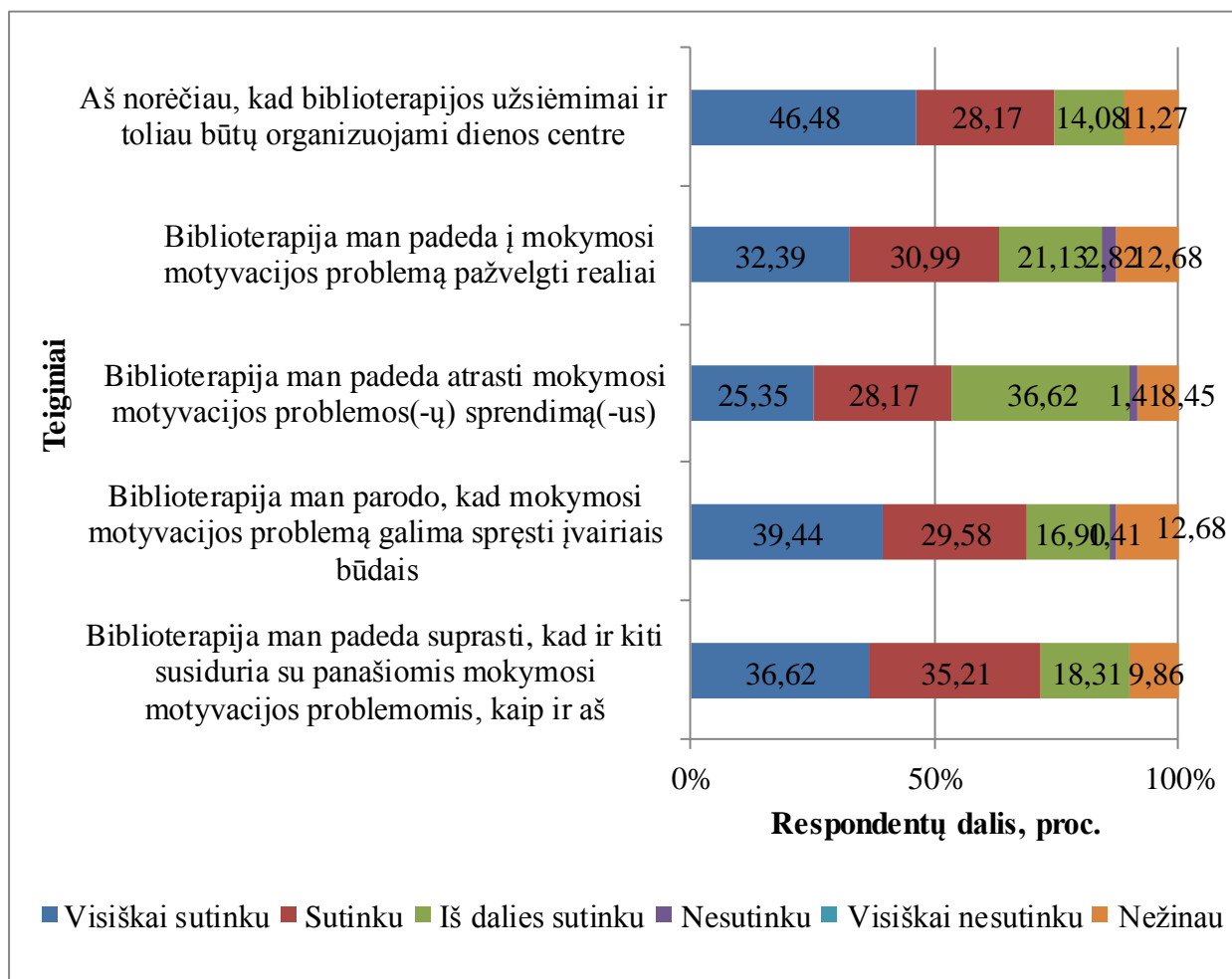
13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal biblioterapijos užsiėmimų metu nagrinėtas temas, proc.

(n=71)

Nustatyta, kad dažniausiai nagrinėjama tema biblioterapijos užsiėmimų metu yra draugystė. Ją teko nagrinėti 81,69 proc. respondentų. Patyčių temą teko paliesti 77,46 proc. respondentų. Tyrimo rezultatai rodo, kad mokymosi motyvacija – viena iš dažniausiai nagrinėjamų temų biblioterapijos užsiėmimų metu. Šią temą teko nagrinėti net 63,38 proc. tyrime dalyvavusių

paauglių. Kitos dažnai nagrinėjamos temos – tai pasitikėjimas savimi, nerimas, agresija, požiūris į neįgaliuosius.

Paskutiniuoju tyrimo anketos klausimu respondentų buvo prašoma išreikšti savo pritarimą teiginiams apie biblioterapijos poveikį mokymosi motyvacijai. Respondentų pasiskirstymas pagal pritarimą teiginiams pateiktas 14 paveiksle.

14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pritarimą teiginiams apie biblioterapiją, proc. (n=71)

Siekiant tarpusavyje palyginti respondentų pritarimą teiginiams apie biblioterapijos poveikį mokymosi motyvacijai, apskaičiuoti vidutiniai pritarimo teiginiams įverčiai. Šių įverčių apskaičiavimui, kiekvienam atsakymo variantui buvo priskirti balai („visiškai sutinku“ – 5 balai, „sutinku“ – 4 balai, „iš dalies sutinku“ – 3 balai, „nesutinku“ – 2 balai, „visiškai nesutinku“ – 1 balas, „nežinau“ – 0 balų). Apskaičiuoti vidutiniai įverčiai ir standartiniai nuokrypiai pateikti 18 lentelėje.

18 lentelė. Vidutiniai pritarimo teiginiams apie biblioterapiją įverčiai ir standartiniai nuokrypiai

Teiginiai	Vidurkis, balais	Standartinis nuokrypis
Biblioterapija man padeda suprasti, kad ir kiti susiduria su panašiomis mokymosi motyvacijos problemomis, kaip ir aš	3,79	1,45
Biblioterapija man parodo, kad mokymosi motyvacijos problemą galima spręsti įvairiais būdais	3,69	1,61
Biblioterapija man padeda atrasti mokymosi motyvacijos problemos(-ų) sprendimą(-us)	3,52	1,35
Biblioterapija man padeda į mokymosi motyvacijos problemą pažvelgti realiai	3,55	1,58
Aš norėčiau, kad biblioterapijos užsiėmimai ir toliau būtų organizuojami dienos centre	3,87	1,56

Tyrimo rezultatai parodė, kad stipriausią pritarimą respondentai išreiškė teiginiui, nurodančiam paauglių pageidavimą dėl biblioterapijos užsiėmimų organizavimo dienos centre (3,87 balo). Visų teiginių vidutiniai įverčiai buvo gana aukšti, kas rodo biblioterapijos užsiėmimų svarbą paauglių mokymosi motyvacijos didinimui.

Apibendrinant atliktos paauglių anketinės apklausos rezultatus, galima teigti, kad biblioterapija – svarbi paauglių mokymosi motyvacijos didinimo priemonė. Gilesniam biblioterapijos reiškinio ir įtakos mokymosi motyvacijai pažinimui būtini kokybiniai tyrimai. Kokybinio tyrimo, kuriame dalyvavo dienos centro darbuotojai, rezultatai pristatomi kitame šio darbo poskyriuje.

3.2. Dienos centro darbuotojų požiūrio į biblioterapijos taikymą paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui įvertinimas: kokybinio tyrimo rezultatai

Siekiant pagilinti biblioterapijos taikymo mokymosi motyvacijos problemų sprendimui įžvalgą, atliktas kokybinis tyrimas – interviu su dienos centro darbuotojais. Tyrime dalyvavę dienos centro darbuotojai, apibūdindami paauglių, lankančių dienos centrą, mokymosi pasiekimus, akcentavo paaugliams būdingus bruožus, lygindami dienos centrą lankančius paauglius su nelankančiais. Paauglių, lankančių dienos centrą ypatumai įvardinti 19 lentelėje.

19 lentelė. Darbuotojų nuomonė apie dienos centrą lankančių paauglių bruožus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Dienos centrą lankančių paauglių bruožai	Labiau motyvuoti	„...vaikai, kurie lanko dienos centrą, labiau gal motyvuoti“, I1 „Lankantys paaugliai dienos centrą yra motyvuotesni“, I2 „Lankantys dienos centrą paaugliai <...> turintys daugiau motyvacijos mokymuisi“, I3
	Komunikabilesni	„...vaikai, kurie lanko dienos centrą, labiau <...> galbūt bendrauti su aplinkiniais“, I1 „...labiau bendraujantys“, I2 „Lankantys dienos centrą paaugliai labiau bendraujantys“, I3

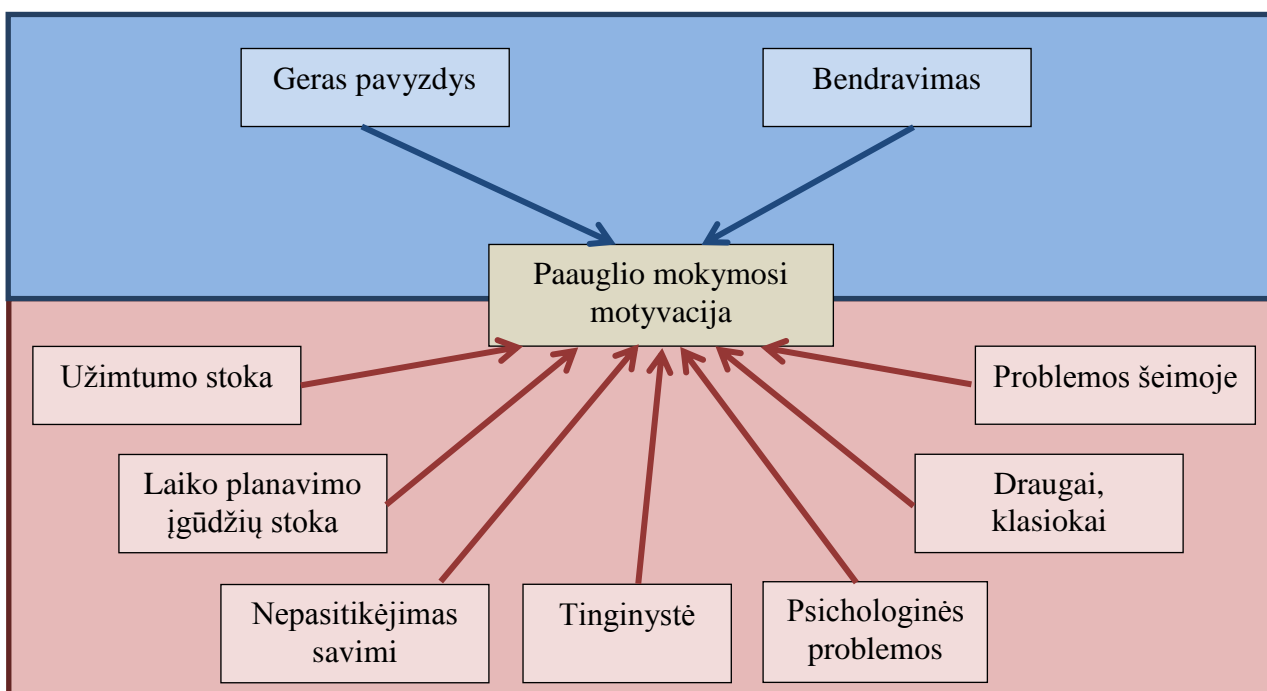
Informantų pasisakymų analizė leidžia teigti, kad dienos centrą lankantys paaugliai yra labiau motyvuoti. Tai reiškia, kad siekiant didinti paauglio mokymosi motyvaciją, tikslinga skatinti jį lankyti dienos centrą. Be šio privalumo paminėtina, kad dienos centrą lankantys paaugliai yra ir komunikabilesni. Pavieniai informantai akcentavo ir dienos centre paauglių įgaunamą patirtį („...vaikai, kurie lanko dienos centrą, labiau <...> įgyja gal daugiau patirties“, I1), drąsą („Nugali savo baimes“, I1), platų žodyną („Lankantys paaugliai dienos centrą <...> turi platesnį žodžių bagažą“, I2), gerus mokymosi pasiekimus („...jų mokymosi pasiekimai ganėtinai geri“, I2), turimą žinių bazę („...lankymas dienos centre jiems prideda daugiau žinių“, I3). Nepaisant šių privalumų, paaugliai susiduria su mokymosi problemomis. Informantai akcentavo mokymosi problemas, kylančias paaugliams (žr. 20 lent.). Informantai minėjo laiko planavimo įgūdžių stoką, pasitikėjimo savimi stoką, baimes. Tyrimo dalyvių teirautasi ir, kaip jie vertina paauglių, lankančių dienos centrą, motyvaciją mokytis. Informantai atkreipė dėmesį į didesnę paauglių, lankančių dienos centrą, motyvaciją, lyginant su centro nelankančiais („...tie vaikai, kurie lanko dienos centrą, patampa labiau motyvuotesni, negu tie, kurie iš viso nelanko“, I1; „Manome, kad jaunuoliai lankantys dienos centrą yra labiau motyvuotesni ir mokymosi srityje, nes gera patirtis, energija, gražūs patarimai, užkrečia“, I2). Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad dienos centrą lankantys paaugliai yra linkę labiau įsitraukti į diskusijas („... tie vaikai, kurie lanko dienos centrą, <...> daug daugiau diskutuoja, aptarinėja“, I1; „Daug diskutuojame apie mokslą, karjeros galimybes, apie jų ateitį“, I2; „...dienos centre mes labai daug bendraujame“, I3), stipresni („...dėl to jie tampa stipresni“, I1), įvairesni („... jie tampa <...> įvairesni visose srityse“, I1), nenorintys nuvilti kitų („Tiek kiek vaikas, tiksliau galbūt – paauglys, vertina vyresnį žmogų, tai – vadovą, mokytoją, jisai yra vyresnis, jisai gali labiau stengtis, nenori nuvilt savo mokytojo ar vadovo“, I3). Viena informantė akcentavo, kad paauglių, lankančių dienos centrą, mokymosi motyvacija yra stipresnė, kadangi dienos centre

paaugliai atranda save („... mokymosi rezultatai yra geresni, nes jis labiau tuo žmogum pasitiki. Tai ir dienos centre paaugliai lankančys, jie atranda save, jie pajaučia ramybę, jie tampa savimi, ir jie ta gera energija pasikrauna ir ir jiems yra lengviau mokykloje ir lengviau yra mokytis“, I3).

20 lentelė. Darbuotojų nuomonė apie dienos centrą lankančių paauglių mokymosi problemas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Dienos centrą lankančių paauglių mokymosi problemos	Laiko planavimo įgūdžių stoka	„...tikriausiai svarbiausia problema yra laiko neplanavimas. Dėl laiko neplanavimo ir pamokos nukenčia ir kiti namų ruošos darbai“, I1 „Pirmiausia, tai nemokėjimas planuoti savo laiko, taip nukenčia pamokos“, I2
	Pasitikėjimo savimi stoka	„...dar vienas svarbus dalykas – tai nepasitikėjimas savimi, savo jėgomis“, I1 „dar labiau būtų svarbus momentas, tai nepasitikėjimas savo jėgomis. Kiekvieną kartą reikia paauglį skatinti, padėti jam susivokti kiek jis daug gali, jei stengsis ir pasitikės savimi“, I2
	Baimės	„Baimė ir dar bendrauti su svetimais žmonėmis, suaugusiais“, I1

Paauglių, lankančių dienos centrą, motyvaciją veikia tam tikri veiksniai. Vieni jų daro teigiamą poveikį, kiti – neigiamą (žr. 15 pav.).

15 pav. Paauglių motyvacijai įtakos darantys veiksniai

Tyrimo dalyviai įvardijo žymiai mažiau teigiamą poveikį paauglių mokymosi motyvacijai darančių veiksnių negu neigiamą poveikį darančių. Visi informantai minėjo, kad paauglio mokymosi motyvacijai teigiamo poveikio daro geras pavyzdys („...*kiekvienu žmogaus, mokytojo parodytas geras pavyzdys, kaip reikia elgtis*“, I1; „...*veikia teigiamai, geri pavyzdžiai. Paauglys turėdamas siekiamybę labiau motyvuotas*“, I2; „...*yra, kurie labai gerus pavyzdžius ima*“, I3). Minėta, kad mokymosi motyvacijos stiprinimui tikslinga pasitelkti ir bendravimą („...*labai daug bendraujame, kalbame ir motyvuojame paauglius, kad jie tų problemų mokymosi išvengtų*“, I3). Neigiamos įtakos paauglių mokymosi motyvacijai daro užimtumo stoka („*Neigiamai paauglius veikia neturėjimas užimtumo*“, I2), laiko planavimo įgūdžių stoka („*Neigiamai paauglius veikia <...> nemokėjimas dėlioti savo laiko*“, I2), nepasitikėjimas savimi („*Neigiamai paauglius veikia <...> savęs nepasitikėjimas*“, I2), tinginystė („...*tingėjimas. Tingėjimas mokytis, tingėjimas veikti tam tikrus dalykus susijusius su mokslu*“, I3), psichologinės problemos („*Neigiamai paauglius veikia <...> kitos psichologinės problemos*“, I2), draugai, klasiokai („*Neigiamai aišku <...> draugai, klasiokai, kurie galbūt į gyvenimą žiūri visiškai skirtingai*“, I3; „...*turi įtaką bendraamžiai*“, I3), problemos šeimoje („*Jeigu šeimoje nėra bendravimo, jeigu tėvai labiau skiria dėmesio darbui, o ne vaikams, tai be abejo*“, I3). Pažymėtina, kad, remiantis teorinėje darbo dalyje atliktos analizės rezultatais, biblioterapija turi potencialą koreguoti, silpninti visų paminėtų neigiamą poveikį motyvacijai darančių veiksnių įtaką.

Siekiant stiprinti paauglių motyvaciją, pasitelkiamos įvairios veiklos. Tyrimo dalyvių pasiteiravus, kokios veiklos tam pasitelkiamos dienos centre, nustatyta, kad šiuo tikslu taikomi pokalbiai, knygų aptarimas, biblioterapija ir išvykos (žr. 21 lent.). Nustatyta, kad biblioterapija – viena iš veiklų, taikomų dienos centrą lankančių paauglių mokymosi motyvacijos skatinimui. Pavieniai informantai minėjo ir testų, viktorinų taikymą paauglių mokymosi motyvacijos skatinimui. Svarbu, kad veiklos būtų individualizuojamos. Kaip nurodė viena informantė, „*tai priklauso nuo paauglio emocinės būsenos, nes kaip žinia paauglys išgyvena labai daug įvairių sunkumų, tai tas amžius, kuriam yra labai daug apmąstymų, kur yra daug visokių siaučiančių hormonų ir norų ir pasipirešinimų ir visa kita*“ (I3). Tiek individualizuotas, tiek neindividualizuotas veiklas dienos centre įgyvendina darbuotojai ir savanoriai. Pastarieji organizuoja kraštotyros ir saviraiškos būrelių veiklą.

Tyrimo dalyvių buvo prašoma įvertinti biblioterapijos panaudojimo galimybes, tinkamumą paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui. Biblioterapijos panaudojimo nauda mokymosi motyvacijos problemų sprendimui tyrimo dalyviams nesukėlė abejonių, visi jie biblioterapijos panaudojimą įvertino teigiamai („...*aš manau, kad tai yra labai vertinga ir naudinga, ypatingai paaugliams. Tai aš vertinu labai teigiamai*“, I1; „*Vertinu teigiamai*“, I2; „*Vertiname iš*

tiesų teigiamai“, I3). Informantai akcentavo biblioterapijos universalumą („...biblioterapija visomis prasmėmis yra naudinga kiekvienam“, I2; „...labai naudinga kiekvienam žmogui“, I3), pritaikomumą paaugliams („... labai vertinga ir naudinga, ypatingai paaugliams“, I1).

21 lentelė. Darbuotojų nuomonė apie veiklas, taikomas paauglių motyvacijos stiprinimui

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Veiklos, taikomos paauglių motyvacijos stiprinimui	Pokalbiai	„Na, tai pirmiausiai pokalbiai, pokalbiai apie įvairias temas“, I1 „...kalbame įvairiomis temomis“, I3
	Knygų aptarimas	„...skaitytų knygų aptarimas arba analizavimas“, I1 „Perskaityti knygą, išanalizuoti“, I2 „...skaitome daug, analizuojame“, I3
	Biblioterapija	„... galbūt <...> biblioterapija, kuri dabar, šiuo metu, yra labai populiari, ypatingai dienos centruose“, I1 „Mes labai didelį dėmesį skiriame biblioterapijai“, I2 „...ir biblioterapijos užsiėmimai“, I3
	Išvykos	„...išvykos, kelionės, ekskursijos“, I1 „Daug dėmesio skiriam pažintinėm išvykom, taip pat plečiame paauglių akiratį per šias išvykas“, I2 „... ir išvykos <...> mes labai daug darome pažintinių išvykų, kurie plečia jaunuolio akiratį“, I3

Tyrimė dalyvavusių dienos centro darbuotojų buvo prašoma nurodyti, kaip dažnai biblioterapija taikoma darbui su paaugliais, lankančiais dienos centrą. Visi informantai akcentavo, kad biblioterapija taikoma pagal poreikį („...kiekvienas dienos centras pasirenka pagal poreikį, pagal tai, kaip <...> dažnai vaikams to reikia“, I1; „...tiesiog kiek reikia, koks yra poreikis, tiek ir skirti“, I1; „Dienos centre biblioterapija taikoma kiekvienam pagal poreikį“, I2; „Terapija taikoma įvairiai, pagal poreikį <...> kiekvienas paauglys yra su tam tikrom savo problemom, su tam tikrais savo nerimavimais. Ir automatiškai yra renkamos temos, renkama grupė ir yra išrenkama tarkim tema, kuri daugiau mažiau bendrai vienam aktuali. Na ir mes taip skirstomės ir ji yra naudojama aišku pagal poreikį“, I3). Viena informantė minėjo ir nuostatus („...kiekvienas dienos centras pasirenka pagal <...> nuostatus“, I1). Anot informantų, biblioterapija taikoma dažnai („Tai mes labai dažnai biblioterapiją taikom, taikom įvairius tekstus, kuriais mes remiamės ir analizuojam, tai suvokiame kaip pagalbą mokymuisi“, I3; „... ji dažnai naudojama“, I3). Tyrimo dalyviai ir konkrečiai įvardijo biblioterapijos taikymo dažnumą. Visų informantų atsakymai šiuo klausimu

kiek skyrėsi („...gaunasi, kad kiekvieną dieną vos ne vyksta biblioterapiniai užsiėmimai“, I1; „į savaitę kartą, porą kartų tikrai“, I3; „taikoma į savaitę kartą, tačiau būna situacijų individualių“, I2). Minėta, kad biblioterapijos taikymo dažnumas yra pakankamas („...manau, pakankamai“, I1; „Manau, šiuo metu yra pakankama“, I2; „dienos centre ši veikla pakankamai dažnai veikia“, I3), o, vienos informantės teigimu, net ir kiek per dažnas („...mano manymu, užtektų 2-3 kartus per savaitę“, I1). Aptardami biblioterapijos taikymo dažnumą, tyrimo dalyviai akcentavo jos taikymo naudą („Manau, kad tai labai stiprina, kad skaitymas, analizavimas prideda labai daug žinių paaugliui, kurios jam padeda mokymuisi. <...> Šiuo metu, aš manau, kad vertinu palankiai ir vertinu tai, kad šiuo metu yra pas mus tikrai tinkamos sąlygos, tikrai yra pakankamas darbas ir tai vyksta“, I3). Labai svarbu, kad biblioterapija nebūtų visiškai atskirta nuo kitų veiklų, kadangi darbas dienos centre turi vykti kompleksiskai („mūsų darbas yra kompleksiškas. Mes nieko nepadarytumėm vien tik su biblioterapija, mūsų darbas pagrįstas kompleksiskumu, mes darome daug dalykų, kad jaunuolis galėtų jaustis laisvai, jis galėtų patirti įvairių patirčių, įvairių situacijų“, I3).

Dienos centro darbuotojai įvardijo ir kuo biblioterapijos užsiėmimai specifiniai, lyginant su kitomis veiklomis, skirtomis mokymosi motyvacijos stiprinimui. Tyrimo dalyviai gana tendencingai minėjo panašius biblioterapijos ypatumus (žr. 22 lent.).

22 lentelė. Darbuotojų nuomonė apie biblioterapijos specifiškumus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Biblioterapijos specifiškumai	Padeda išgyventi įvairias emocijas	„...padeda paaugliui išgyventi įvairias emocijas“, I1 „Tuo pačiu ir kažkokius tai jausmus, galbūt pasidalinti ir su kitais vaikais, išgyventus jausmus“, I1 „Paauglys <...> aiškiau suvokia išgyvenamas emocijas“, I2 „Biblioterapija <...> išmoko paauglius vengti audringų emocijų, reakcijų bei ramiau spręsti konfliktus“, I2 „paauglys, jisai turi galimybę <...> išgyventi tam tikras emocijas, tai padeda pažinti kitus ir dvasiškai ir kitomis prasmėmis“, I3 „...paauglys <...> gali ir išmoksta valdyti savo emocijas, reakcijas“, I3
	Padeda atsipalaiduoti	„... patiria ir kažkokį tuo metu atsipalaidavimą“, I1 „...pailsėti nuo kažkokių tais sunkesnių veiklų ir padeda“, I1 „Biblioterapija yra <...> savotiška meditacija“, I2 „...paaugliai, kurie šita veikla užsiima, yra ramesni“, I3 „...meditacija, ko kartais jaunuoliui labai reikia“, I3
	Padeda tobulėti	„tuo pačiu padeda tam vaikui ir tobulėti“, I1 „Šis būdas padeda <...> dvasiškai tobulėti“, I2
	Padeda lavinti protą	„mankštinti protą, nes vyksta analizavimas“, I1 „... padeda analizuoti ir kontroliuoti savo protą“, I2 „... tie užsiėmimai padeda protą lavinti“, I3

Nustatyta, kad biblioterapija, lyginant ją su kitomis paauglių motyvacijai stiprinti skirtomis veiklomis, yra specifiška tuo, kad ji padeda išgyventi įvairias emocijas, atsipalaiduoti, tobulėti, lavinti protą. Atkreiptinas dėmesys, kad šie ypatumai pasireiškia ne tik paaugliui, dalyvaujančiam biblioterapijos užsiėmime, bet ir šio užsiėmimo organizatoriui. Pavieniais atvejais minėta ir, kad biblioterapija padeda pažinti kitus („Šis būdas padeda pažinti kitus“, I2), padeda sudominti paauglį („Šis būdas sutelkia daugiau, didesnę paauglio dėmesį“, I2).

Tyrimo dalyvių buvo paprašyta papasakoti, kaip dienos centre vyksta biblioterapijos užsiėmimai. Atlikus informantų pasisakymų šiuo klausimu analizę, matyti, kad biblioterapijos užsiėmimų organizavimas dienos centre dera su V. Indrašienės ir E. Kapočiūtės (2009) pasiūlytu biblioterapijos taikymo socialinio pedagogo darbe modeliu. Dienos centro darbuotojų pasisakymai sudarė prielaidas įžvelgti kiekvieno iš etapų raišką: problemos analizės, tinkamos literatūros parinkimo, skaitymo strategijų parinkimo, kritinio mąstymo ugdymo schemas taikymo, analizės ir įvertinimo (žr. 23 lent.). Biblioterapijos užsiėmimų dienos centre pagrindas, išeities taškas – problemos analizė. Poreikio identifikuoti problemą, kuri bus sprendžiama biblioterapijos užsiėmimo metu, svarba abejonių nekelia, tačiau praktikoje tai atliekama ne visais atvejais. Pastebima, kad tik viena informantė aiškiai įvardijo problemą, kuriai taikoma biblioterapija („...mes turime <...> merginą, kuriai emociškai labai sunku, jiniai nežino kas yra, jai atrodo, kad visi prieš ją nusistatę“, I3). Aiškiai neįvardijus biblioterapija sprendžiamos problemos, galimi atvejai, kai biblioterapija bus pritaikyta netiksliai. Tinkamos literatūros parinkimui skiriama gana daug dėmesio. Susiejant tinkamos literatūros parinkimo etapą su problemos analizės etapu, tampa neaišku, kodėl pasirenkami vienokie ar kitokie kūriniai. Informantai įvardijo įvairius tinkamos literatūros parinkimo būdus: paaugliai patys individualiai arba grupėje pasirenka kūrinį; paaugliai pasirenka temą, o kūrinį parenka darbuotojas; kūrinį parenka darbuotojas pagal paauglio būseną. Parinkus kūrinį, vyksta jo skaitymas. Kūrinių skaitymui taikomos įvairios praktikos: kūriniai skaitomi individualiai; kūriniai skaitomi grupėje balsu (tą daro paauglys ar užsiėmimo vadovė, savanorė). Perskaičius tekstus, pereinama į kritinio mąstymo ugdymo etapą. Jo metu analizuojamas kūrinio tekstas, vyksta diskusijos apie turimas patirtis, jausmus, panašumus. Galiausiai pereinama į analizės ir įvertinimo etapą. Šiame etape, anot vienos informantės, sėkmingais laikomi tie užsiėmimai, „kurie pasiekia jaunuolio širdį, kurie kažkiek motyvuoja, kurie užsiėmimai tarkim ar iš auklėtojų, kad štai galime pasidžiaugti, kad mūsų vaikai moka atsistoję pakalbėti, turi nemažą žodžių bagažą, kurie nevengia dalyvauti renginiuose, kurie nebijo save išreikšti, kurie yra švytintys“ (I3). Pažymėtina, kad ne visi tyrimo dalyviai aiškiai identifikavo analizę ir įvertinimą kaip biblioterapijos taikymo etapą.

23 lentelė. Darbuotojų nuomonė apie biblioterapijos užsiėmimų eigą

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Biblioterapijos užsiėmimų eiga	Problemos analizė	„...mes turime <...> merginą, kuriai emociškai labai sunku, jinai nežino kas yra, jai atrodo, kad visi prieš ją nusistatę“, I3
	Tinkamos literatūros parinkimas	„paauglys pats išsirenka sau knygą ar jam išrenka, būtent tema, kuria jam patinka, yra aktuali šiuo metu“, I1 „...išsirenka knygą“, I2 „... pateikiami tekstai atspindintys įvairias būsenas“, I2 „Kiekvienas išsirenka sau autorių“, I2 „Literatūra parenkama pagal dalyviams svarbius klausimus“, I2 „Mes renkamės tam tikrus tekstus, kiekviena grupė išsirinkusi sau aktualią temą“, I3 „ir mes išsirenkame, pavyzdžiui ieškome <...> pagal autorių artimesnį ar <...> iš gyvenimo kažkokie mum dabar, kurie mus paveikę yra. Na ir žinoma, literatūra parenkama pagal <...> dalyvių klausimus, kurie jiems šiuo metu yra aktualūs“, I3
	Skaitymo strategijų parinkimas	„...ir skaito“, I1 „Skaito balsu, garsiai“, I1 „Galbūt, jeigu tas vaikas nenori skaityti, skaito vadovas“, I1 „Kiekvienas paauglys skaito sau jaukioje vietoje“, I2 „...užsiėmimo metu tekstus skaito balsu, skaito vadovė, savanorė arba dalyviai“, I2 „...skaito balsu, garsiai tekstą“, I3 „... ir kaip pats sau, pats sau žmogus skaito“, I3 „merginą, kuriai emociškai labai sunku <...> jinai individualiai, kaip savipagalba, skaito knygas, kad jinai galėtų pamiršti tai, kas galbūt negera“, I3
	Kritinio mąstymo ugdymo schemas taikymas	„ir perskaitę atitinkamą ištrauką, dalį, vyksta analizavimas teksto“, I1 „... dalyviai diskutuoja apie turimas patirtis, jausmus“, I2 „... ir ieško kuo išgyvenimai yra panašūs vienas su kitu“, I2 „... tekstą <...> analizuoja“, I3 „paskui aptariame žinoma“, I3
	Analizė ir įvertinimas	„... tai buvo apie netektį šeimoje, kai analizavome. Tai paaugliams galbūt buvo tai, negaliu sakyti aktualiausia, galbūt nu ir sunkesnė ir jautri tokia tema, nes kiekvienas galbūt analizuojant pagalvojo, kas būtų jeigu netektų savo šeimos nario. Bet manau, šita tema, analizuojant buvo labai plačiai įgyvendinta“, I1 „iš tam tikrų tekstų mes labai atrandame gerų patirčių“, I3 „Mum visi yra sėkmingi, tie, kurie pasiekia jaunuolio širdį, kurie kažkiek motyvuoja“, I3

Nustatyta, kad kai kurie informantai gana nuosekliai apibūdino biblioterapijos užsiėmimo eigą, tačiau viena informantė, pasakodama apie biblioterapijos užsiėmimų vyksmą, tą darė gana chaotiškai, praleisdama kai kuriuos biblioterapijos taikymo etapus ar sugrįždama prie jų vėliau.

Vienas iš biblioterapijos taikymo etapų – tekstų parinkimas. Tyrimo dalyvių paprašyta detalizuoti, kokie tekstai yra pasirenkami biblioterapijos užsiėmimams, skirtiems išimtinai mokymosi motyvacijos problemų sprendimui (žr. 24 lent.).

24 lentelė. Darbuotojų nuomonė apie mokymosi motyvacijos problemų sprendimui tinkamus tekstus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Mokymosi motyvacijos problemų sprendimui tinkami tekstai	Pasakos	„Labai daug skaitoma yra pasakų“, I1 „Renkamės <...> pasakas“, I2 „Labai daug yra ir pasakų pamokančių tokių“, I3
	Filosofinė literatūra	„Labai daug skaitoma yra <...> filosofinės literatūros“, I1 „Renkamės <...> filosofinę literatūrą“, I2 „Tai mes irgi renkamės iš filosofinės literatūros. Nu, tai ne visiškai gryna filosofija, bet artima tam, kad mes galėtume daugiau padiskutuoti, nuklysti į gilesnį pamąstymą“, I3
	Autobiografijos	„Labai daug skaitoma yra <...> autobiografinių knygų“, I1 „Renkamės autobiografines <...> knygas“, I2 „Mes labai akcentuojame autorines knygas, tiksliau autobiografines knygas“, I3

Atlikto dienos centro darbuotojų požiūrio į biblioterapijos taikymą paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui tyrimo rezultatai parodė, kad tam tinkamiausiais tekstais laikomos pasakos, filosofinė literatūra, autobiografijos. Informantai minėjo ir memuarus („Renkamės <...> prisiminimų knygas“, I2), grožinę literatūrą („Tai gali būti grožinė literatūra“, I2), mokslinę literatūrą („Tai gali būti <...> mokslinė“, I2). Tyrimo dalyviai įvardijo ir konkrečių pavyzdžių („Balta, kaip pienas, raudona, kaip kraujas“, „Franceška“, „Tarp pilkų debesų“, „Laikraščių berniukas“, be abejo – „Mažasis princas“, „Rugiuose prie bedugnės“, I2). Dalis tekstų sutampa su pagal mokymosi programą privalomais perskaityti tekstais. Kaip netinkamų tekstų pavyzdys įvardinti meilės romanai („Mano įsitikinimu, meilės romanai, kurie yra ne realistiški, kurie yra fantastiniai, kurie nesusisieja su realybe, mano manymu, tie tekstai jie nėra tinkami“, I3). Pažymėtina, kad biblioterapijos užsiėmimams tinkamų tekstų parinkimui skiriama

daug dėmesio („Iš tikrųjų darbas yra didelis atrinkti tinkamą tekstą, kad pasiektų paauglį“, I3). Tekstus parenka bibliotekininkė, vadovas ar savanoriai.

Tyrimo dalyvių pasiteiravus, kaip jie vertina savo žinias biblioterapijos srityje, nustatytas tokių žinių stygius („...daug trūksta žinių“, I1; „Stengiuosi kuo daugiau sužinoti“, I1; „Manau, kad žinių trūksta“, I2; „Iš tikrųjų labai trūksta žinių, labai trūksta“, I3). Viena informantė teigė, kad „labai trūksta, kad mes žinotumėm konkrečiai, kad galbūt matome pagal jaunuolį, bet kaip moksliskai, kaip galbūt ištikrųjų turėtų būti, na mes nežinome“ (I3). Dienos centro darbuotojai pasigenda informacijos, konferencijų, literatūros, mokymų („... norėtusi daugiau informacijos, konferencijų. Pasigendama literatūros apie biblioterapijos taikymą“, I2; „...trūksta konferencijų, mokymų, mokymosi“, I3; „Galbūt mes nerandame tiek literatūros apie tam tikras knygas, kurios būtų skirtos biblioterapijai“, I3; „sunku galbūt rasti literatūros apie biblioterapijai skirtas knygas“, I3). Taikant biblioterapiją susiduriama ir su kitomis problemomis. Pavyzdžiui, biblioterapijos užsiėmimams būtina daug ruošti („tai yra labai sunkus darbas, reikia daug ir mum pačiom skaityti, kad mes gilintumėmės, žinotumėm, ką pateikti paaugliam. Tai yra tikrai didelis darbas, bet mes dėl paauglių, dėl jų emocijų, mokymosi rezultatų stengiamės“, I3), kūrinių trūkumas („Kadangi biblioteka nėra didelė, tai mes skolinamės knygas, šviečiamės tekstus ir taip stengiamės šitas problemas išspręsti“, I3). Problemas spręsti būtina, kadangi tyrimo rezultatai sudaro prielaidas prognozuoti biblioterapijos taikymo intensyvumo didėjimą („... vis dažniau apie tai kalbėsime, apie biblioterapiją, nes labai daug pradedama taikyti terapijų. Tai ir muzikos terapija, dailės terapija, na ir mes turime biblioterapiją. Kuo toliau, manau, tuo daugiau kalbėsime apie tai ir daugiau tų žinių turėsime“, I3).

Apibendrinant atlikto dienos centro darbuotojų požiūrio į biblioterapijos taikymą paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui tyrimo rezultatus, galima teigti, kad dienos centrą lankantiems paaugliams nesvetimos mokymosi motyvacijos problemos. Jos kyla dėl paauglių laiko planavimo įgūdžių stokos, pasitikėjimo savimi stokos, baimių. Nepaisant to, palyginus dienos centrą lankančius vaikus su nelankančiais, nustatyta, kad pirmosios grupės mokinių motyvacija mokytis yra didesnė, jie linkę labiau dalyvauti diskusijose. Dienos centrą lankančių paauglių motyvacijai teigiamos įtakos daro geri pavyzdžiai, bendravimas, o neigiamos – užimtumo stoka, laiko planavimo įgūdžių stoka, nepasitikėjimas savimi, tinginystė, psichologinės problemos, draugai, klasiokai, problemos šeimoje. Paauglių motyvacijos problemų sprendimui dienos centro darbuotojai taiko biblioterapiją, turinčią didžiulį potencialą mokymosi motyvacijos problemų sprendime. Palyginus biblioterapiją su kitomis veiklomis, skirtomis mokymosi motyvacijos problemų sprendimui, išryškėjo tokios biblioterapijos ypatybės: pagalba išgyvenant įvairias emocijas, atsipalaiduojant, tobulėjant, lavinant protą. Šie ypatumai pasireiškia ne tik paaugliui, dalyvaujančiam biblioterapijos užsiėmime, bet ir šio užsiėmimo organizatoriui. Išnagrinėjus

biblioterapijos užsiėmimų organizavimo eigą, nustatyta kiekvieno iš teorinėje darbo dalyje identifikuoto biblioterapijos taikymo etapo raiška: problemos analizė, tinkamos literatūros parinkimas, skaitymo strategijų parinkimas, kritinio mąstymo ugdymo schemas taikymas, analizė ir įvertinimas. Nustatyta, kad biblioterapijos užsiėmimams dažniausiai pasirenkamos pasakos, filosofinė literatūra, autobiografijos. Biblioterapijos taikymo naudą apriboja žinių šio metodo taikymo srityje stoka.

DISKUSIJA

Šio baigiamojo magistro darbo tikslas buvo teoriškai išanalizuoti ir empiriškai pagrįsti biblioterapijos taikymą paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui. Siekiant tikslo atlikti kiekybinis ir kokybinis empiriniai tyrimai, kuriuose dalyvavo dienos centre rengiamuose biblioterapijos užsiėmimuose dalyvaujantys paaugliai ir šiuos užsiėmimus organizuojantys dienos centro darbuotojai.

Teorinės mokymosi motyvacijos reiškinio analizės rezultatai parodė, kad mokymosi motyvaciją lemia vidiniai ir išoriniai motyvacijos veiksniai (Abramauskienė, Kirliauskienė, 2008; Pukelytė, Bukšnytė, 2009; Barkauskaitė, Sinkevičienė, 2012). Dienos centrus lankančių paauglių atveju dominuojančiais laikytini vidiniai motyvai. Dienos centro darbuotojų požiūriu biblioterapijos taikymą paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui tyrimo rezultatai parodė, kad dienos centrą lankantys paaugliai susiduria su mokymosi motyvacijos problemomis, kurių kilmė sietina su paauglių laiko planavimo įgūdžių stoka, pasitikėjimo savimi stoka, baimėmis. Visi šie motyvai yra vidinės kilmės. Mokymosi motyvacijai, kaip parodė interviu su dienos centro darbuotojais rezultatai, įtakos turi ir išoriniai veiksniai, tokie kaip geri pavydžiai, draugai, klasiokai, šeima.

Atliktų empirinių tyrimų rezultatai sudarė prielaidas įvertinti biblioterapijos taikymo potencialą, sprendžiant paauglių mokymosi motyvacijos problemas. Atliktų tyrimų, parodžiusių, kad biblioterapija – svarbi paauglių mokymosi motyvacijos didinimo priemonė, rezultatai dera su Lietuvos ir užsienio mokslininkų atliktų tyrimų pagrindu gautomis išvalgomis (Indrašienė, Kapočiūtė, 2009; Marinn Pierce, 2015). Anketinės apklausos, kurioje dalyvavo dienos centrą lankantys paaugliai, rezultatai, sudarė prielaidas identifikuoti mokymosi motyvacijos problemų aktualumą biblioterapijos užsiėmimuose. Nustatyta, kad dienos centre organizuojami biblioterapijos užsiėmimai skatina paauglius išgyventi emocijas, atsipalaiduoti, tobulėti, lavinti protą. Lyginant šias biblioterapijos naudas su įvardintomis mokslinėje literatūroje (Stewart, Ames, 2014; Popa, Porumbu, 2017), matyti, kad dienos centro darbuotojai išvelgė tik nedidelę dalį biblioterapijos privalumų. Be paminėtų, pažymėtina, kad biblioterapija potencialiai gali būti naudinga ir tuo, kad ji suteikia žinių, kad ir kiti susiduria su panašiomis problemomis, kad problemos sprendimui galimos įvairios alternatyvos, kad skirtingose situacijose veikia skirtingi stimulai, kad svarbi yra patirtis, taip pat suteikia pagrindo sprendimo radimui, skatina į mokymosi motyvacijos problemą pažvelgti realiai (Stewart, Ames, 2014; Popa, Porumbu, 2017).

Dienos centre biblioterapijos taikymui, sprendžiant paauglių mokymosi motyvacijos problemas, būdingas tam tikras nuoseklumas. Nustatyta, kad biblioterapija taikoma tokiu nuoseklumu: problemos analizė, tinkamos literatūros parinkimas, skaitymo strategijų parinkimas,

kritinio mąstymo ugdymo schemos taikymas, analizė ir įvertinimas. Šis nuoseklumas dera su V. Indrašienės ir E. Kapočiūtės (2009) parengtu biblioterapijos procesiniu modeliu, taikytinu dirbant su paaugliais. Didžioji dalis etapų – tinkamos literatūros parinkimas, skaitymo strategijų parinkimas, kritinio mąstymo ugdymo schemos taikymas – sulaukia išimtinio dėmesio ir pastangų, kai tuo tarpu problemos analizės ir analizės ir įvertinimo etapams skiriama žymiai mažiau dėmesio. Tai sudaro prielaidas įžvelgti problemą – netinkamai ar nepakankamai tiksliai identifikavus problemą, biblioterapijos metodo taikymas gali „pamesti“ savo tikslą, prasmę, poreikį. Faktiškai taikomame biblioterapijos užsiėmimų eiliškume pastebimi ir D. E. Pehrsson, P. S. McMillen (2010) D. Janavičienės (2011), J. Sulyčaitės (2011), L. Marinn Pierce (2015) įvardinti biblioterapijos taikymo etapai.

Taikant biblioterapijos metodą paauglių motyvacijos problemų sprendimui svarbu deramo dėmesio skirti kūrinio parinkimui. Užsienyje atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad dažniausiai kūriniai parenkami pačių terapijos organizatorių, jiems patiems perskaičius kūrinius (Pehrsson, McMillen, 2010). Taikant biblioterapiją dienos centruose taikoma žymiai įvairesnė praktika. Interviu su dienos centrų darbuotojais rezultatai parodė, kad tekstus parenka bibliotekininkė, vadovas ar savanoriai. Nustatyta, kad dažniausiai pasirenkamos pasakos, filosofinė literatūra, autobiografijos, kai tuo tarpu D. E. Pehrsson ir P. S. McMillen (2010) atlikto profesionalių psichologų, taikančių biblioterapiją, tyrimo rezultatai atskleidė, kad dažniausiai naudojama savipagalbos literatūra (78 proc.), vadovėliai (77 proc.), informacinės brošiūros (65 proc.). Kiek rečiau naudojamos iliustruotos knygos (65 proc.), poezija (22 proc.), fantastika (33 proc.), audio knygos (29 proc.), specializuoti formatai (pavyzdžiui, didelių šriftų ar parašyti Brailio raštu) (5 proc). Tokie tyrimų rezultatų skirtumai tikėtini ir nestebina, kadangi skiriasi tyrimų kontekstai, problematika, tiriamieji.

Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidė ypatingų patirčių, susijusių su biblioterapijos taikymu ir šio proceso metu kylančiomis problemomis. Nustatyta, kad taikant biblioterapiją susiduriama su įvairiais sunkumais. Kaip minėta teorinėje šio darbo dalyje, taikant biblioterapiją Lietuvos bibliotekose kyla tokių kliūčių: žinių trūkumo, delsimo, leidinių, finansavimo, iniciatyvų stoka, būtinybės pasitelkti ekspertus (Janavičienė, 2011). Interviu su dienos centro darbuotojais rezultatai parodė, kad biblioterapijos taikymo naudą apriboja žinių šio metodo taikymo srityje stoka. Dienos centro darbuotojai pasigenda specializuotos informacijos apie biblioterapijos metodo taikymą. Tai rodo poreikį kelti dienos centro darbuotojų kvalifikaciją biblioterapijos taikymo srityje.

Nustačius biblioterapijos naudą, įvertinus šio metodo potencialą paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui, ateityje tikslingi tyrimai, nukreipti į biblioterapijos taikymą kitų problemų, su kuriomis susiduria vaikai ar paaugliai, sprendimui. Be to, tyrimas atliktas tik vieno dienos centro aplinkoje. Atsižvelgiant į šį tyrimo apribojimą, ateityje tikslinga būtų tyrimą pratęsti platesniu mastu, įtraukiant paauglius iš įvairių šalies regionų, atliekant tyrimus su kitų dienos centrų

darbuotojais. Be to, galimi ir tėvų požiūrio į mokymosi motyvacijos problemas ir jų sprendimą taikant biblioterapijos metodą tyrimai.

Atliktų empirinių tyrimų rezultatai parodė, kad paauglių mokymosi motyvacijos stoka – opi problema, kurios sprendimui būtina imtis tikslingų ir savalaikių priemonių, o viena iš tokių priemonių yra biblioterapija. Šios priemonės nuoseklumas, tikslingumas ir tęstinumas sudaro prielaidas paauglių mokymosi motyvacijos stiprinimui.

IŠVADOS

1. Išanalizavus teorinius biblioterapijos taikymo, sprendžiant paauglių mokymosi motyvacijos problemas, aspektus, nustatyta, kad biblioterapija – tai psichologinė kūrybos terapija, socialinio darbo ir edukacijos metodas. Šį metodą, taikant dienos centre, mokymosi motyvacijos problemų sprendimui siekiama paauglį supažindinti su faktu, jog ir kiti susiduria su mokymosi motyvacijos problemomis, parodyti, kad šias problemas galima spręsti įvairiais būdais, kad specifinėse situacijose skirtingų žmonių mokymosi motyvą veikia skirtingi stimulai, paskatinti paauglį pripažinti patirties svarbą, padėti rasti sprendimą susiklosčiusioje situacijoje ir į mokymosi motyvacijos problemą pažvelgti realiai. Šių tikslų realizavimui tikslinga biblioterapiją taikyti tokiu nuoseklumu: mokymosi motyvacijos problemos analizė, tinkamos literatūros parinkimas, skaitymo strategijų parinkimas, kritinio mąstymo ugdymo schemas taikymas, analizė ir įvertinimas.
2. Įvertinus socialinės rizikos paauglių poziciją į biblioterapijos taikymą, sprendžiant mokymosi motyvacijos problemas, nustatyta, kad biblioterapija – svarbi paauglių mokymosi motyvacijos didinimo priemonė. Tyrimo rezultatai parodė, kad mokymosi motyvacija – viena iš dažniausiai nagrinėjamų temų biblioterapijos užsiėmimų metu. Nustatyta, kad ilgėjant dienos centro lankymo trukmei, stiprėja neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvas ir bendroji mokymosi motyvacija. Dažnėjant biblioterapijos užsiėmimams dienos centre, paauglių mokymosi motyvacija silpnėja, ir atvirkščiai – retėjant biblioterapijos užsiėmimams, mokymosi motyvacija stiprėja. Nustatyti reikšmingi skirtumai tarp neigiamos stimuliacijos (bausmės) motyvo ir biblioterapijos užsiėmimų dažnumo tinkamumo ir suminio motyvacijos indekso, biblioterapijos užsiėmimų dažnumo tinkamumo.
3. Dienos centro darbuotojų požiūrio į biblioterapijos taikymą paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui tyrimo rezultatai parodė, kad dienos centrą lankantys paaugliai susiduria su mokymosi motyvacijos problemomis, kurių kilmė sietina su paauglių laiko planavimo įgūdžių stoka, pasitikėjimo savimi stoka, baimėmis. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad dienos centrą lankančių vaikų motyvacija mokytis yra didesnė negu nelankančių. Dienos centrą lankančių paauglių motyvą teigiamo poveikio turi geri pavyzdžiai, bendravimas, o neigiamos – užimtumo stoka, laiko planavimo įgūdžių stoka, nepasitikėjimas savimi, tinginystė, psichologinės problemos, draugai, klasiokai, problemos šeimoje. Siekiant spręsti paauglių mokymosi motyvacijos problemas, dienos centre taikoma biblioterapija, sudaranti prielaidas padėti paaugliui išgyventi emocijas, atsipalaiduoti, tobulėti, lavinti protą. Biblioterapija taikoma tokiu nuoseklumu: problemos analizė, tinkamos literatūros parinkimas, skaitymo strategijų parinkimas, kritinio mąstymo ugdymo

schemos taikymas, analizė ir įvertinimas. Nustatyta, kad biblioterapijos užsiėmimams dažniausiai pasirenkamos pasakos, filosofinė literatūra, autobiografijos. Biblioterapijos taikymo naudą apriboja žinių šio metodo taikymo srityje stoka.

REKOMENDACIJOS

1. Kokybinio dienos centro darbuotojų požiūrio į biblioterapijos taikymą paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui tyrimo rezultatai parodė, kad dienos centrą lankančių paauglių motyvacijai teigiamos įtakos daro žymiai mažiau veiksnių, nei neigiamos. Atsižvelgiant į tai, svarbu stiprinti teigiamą poveikį motyvacijai darančius veiksnius. Vienas iš veiksnių – geri pavyzdžiai. Siekiant motyvuoti paauglius mokytis per gerus pavyzdžius, biblioterapijos užsiėmimus organizuojantiems dienos centro darbuotojams, savanoriams siūloma kelis kartus į metus į biblioterapijos užsiėmimus pakviesti nagrinėjamų kūrinių autorius. Tai turėtų būti autoriai, gebantys įkvėpti mokinius savo sėkme, patirtimi.
2. Nustačius, kad dienos centro darbuotojams stinga žinių biblioterapijos taikymo srityje, siūloma teorinius ir empirinius šio baigiamojo darbo rezultatus pristatyti išimtinai dienos centro darbuotojams skirtame seminare. Tokį pristatymą darbo autorė planuoja atlikti 2019 m. birželio mėn.
3. Siekiant gilinti dienos centro darbuotojų žinias biblioterapijos taikymo srityje, siūloma suorganizuoti mokymus, į kuriuos būtų galima pakviesti ir kitų Lietuvoje veikiančių dienos centrų darbuotojus. Mokymų organizavimu pasirūpintų šio baigiamojo darbo autorė. Taip pat siūlytina mokymų pravedimui pakviesti D. Janavičienę, kaip turinčią didžiausios patirties, žinių ir kvalifikacijos biblioterapijos taikymo srityje. Ši biblioterapijos ekspertė yra ne kartą vedusi seminarus šalies bibliotekose.

LITERATŪRA

1. Abramauskienė J., Kirliauskienė R. 2008. Suaugusiųjų mokymosi motyvacija. *Pedagogika*, Nr. 89, 58–63 p.
2. Barkauskaitė M., Sinkevičienė R. 2012. Mokinių mokymosi motyvacijos skatinimas kaip vadybinė problema. *Pedagogika*, Nr. 106, 49–59 p.
3. Bukantienė J. 2008. Biblioterapija, kaip neformaliojo savarankiško skaitymo metodas pradinėse klasėse. *Gimtasis žodis*, Nr. 4, 31–36 p.
4. Burvytė S. 2015. Socialinės pedagoginės (kompleksinės) pagalbos poreikis. *Socialinis ugdymas*, Nr. 2(41), 144–162 p.
5. Carlbring P., Maurin T., Sjomark J., Maurin L., Westling B. E., Ekselius L., Cuijpers P., Andersson G. 2011. All at once or one at a time? A randomized controlled trial comparing two ways to deliver bibliotherapy for panic disorder. *Cognitive Behaviour Therapy*, No. 40(3), 228–235 p.
6. Day S. 2010. Listening to young children: an investigation of children's day care experiences in children's centres. *Educational & Child Psychology*, No. 27(4), 45–55 p.
7. Hazlett-Stevens H., Oren Y. 2017. Effectiveness of mindfulness-based stress reduction bibliotherapy: a preliminary randomized controlled trial. *Journal of Clinical Psychology*, No. 73(6), 626–637 p.
8. Indrašienė V., Kapočiūtė E. 2009. Biblioterapijos elementų taikymas, sprendžiant paauglių socialines ir pedagogines problemas. *Socialinis ugdymas*, Nr. 7(18), 19–29 p.
9. Indrašienė V., Suboč V. 2010. Mokinių mokymosi motyvacijos silpnėjimo veiksniai. *Socialinis darbas*, Nr. 9(1), 107–113 p.
10. Jacob J., Guzman R. G. D. 2015. Development of taking in the good based-bibliotherapy intervention program in the female adolescent depression treatment. *Indian Journal of Positive Psychology*, No. 6(4), 331–339.
11. Janavičienė D. 2010. Bibliotherapy process and type analysis: review of possibilities to use it in the library. *Tiltai*, No. 4, 119–132 p.
12. Janavičienė D. 2011. Biblioterapijos paslaugų poreikis Lietuvos viešosiose bibliotekose. *Knygotyra*, Nr. 57, 207–225 p.
13. Janavičienė D. 2012. Biblioterapijos proceso ir rūšių analizė. *Informacija ir biblioteka*, Nr. 1, 8–14 p.
14. Kirupa P., Preetham R. B., Srinivasa B. U. 2015. A pilot trail: effectiveness of bibliotherapy on quality of life, psychological distress and depression among patient with chronic leg and foot ulcer in mangalore. *Nitte University Journal of Health Science*, No. 5(1), 9–13.

15. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme dėl Vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijų patvirtinimo. 2015. Teisės aktų registras, Nr. 16951.
16. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikui ir mokiniui tvarkos aprašo patvirtinimo. Teisės aktų registras, Nr. 26187.
17. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. 2011. Valstybės žinios, Nr. 38-1804.
18. Liu E. T. H., Chen W. L., Li Y. H., Wang C. H., Mok T. J., Huang H. S. 2009. Exploring the efficacy of cognitive bibliotherapy and a potential mechanism of change in the treatment of depressive symptoms among the Chinese: a randomized controlled trial. *Cognitive Therapy Research*, No. 33, 449–461 p.
19. Lutovac S., Kaasila R. 2011. Beginning a pre-service teacher's mathematical identity work through narrative rehabilitation and bibliotherapy. *Teaching in Higher Education*, No. 16(2), 225–236 p.
20. Marinn Pierce L. 2015. The use of bibliotherapy with adolescents and their families. *Journal of Family Psychotherapy*, No. 26, 323–330 p.
21. Moldovan R., Cobeanu O., David D. 2013. Cognitive bibliotherapy for mild depressive symptomatology: randomized clinical trial of efficacy and mechanisms of change. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, No. 20, 482–493 p.
22. Naylor E. V., Antonuccio D. O., Litt M., Johnson G. E., Spogen D. R., Williams R., McCarthy C., Lu M. M., Fiore D. C., Higgins D. L. 2010. Bibliotherapy as a treatment for depression in primary care. *Journal of Clinical Psychology Medicine Settings*, No. 17, 258–271 p.
23. Pehrsson D. E., McMillen P. S. 2010. A national survey of bibliotherapy preparation and practices of professional counselors. *Journal of Creativity in Mental Health*, No. 5, 412–425 p.
24. Pileckaitė-Markovienė M. 2001. Pradinių klasių moksleivių mokymosi motyvacija, psichologinė savijauta ir mokyklinis nerimastingumas. *Psichologija*, Nr. 23, 37–49 p.
25. Pivorienė J., Abeciūnaitė B. 2010. Individualaus ir grupinio socialinio darbo metodų derinimas dirbant su vaikais iš rizikos šeimų vaikų dienos centruose. *Socialinis darbas*, Nr. 9(2), 40–47 p.
26. Popa D., Porumbu D. 2017. Bibliotherapy in clinical context: an umbrella review. *Bulletin of the Transilvania of Brasov. Special Issue Series VII: Social sciences. Law*, No. 10(59), 165–174 p.
27. Pukelytė R., Bukšnytė L. 2009. Mokinių identiteto būsenos ir mokymosi motyvacijos sąsajos. *Pedagogika*, Nr. 94, 23–27 p.

28. Pukevičiūtė, V. P. 2008. Studentų užsienio kalbos mokymosi motyvacija. *Acta Pedagogica Vilnensia*, Nr. 20, 66–77 p.
29. Railienė A., Gudžinskienė V. 2012. Development of social skills and career competences in child day-care centres: attitude of day-care centre specialists. *Socialinis darbas*, Nr. 11(1), 85–96 p.
30. Schutt R. K., Deng X., Stoehr T. 2013. Using bibliotherapy to enhance probation and reduce recidivism. *Journal of Offender Rehabilitation*, No. 52, 181–197 p.
31. Sirkaitė D. 2014. Klinikiniai tyrimai apie kognityvinės biblioterapijos taikymą psichikos sveikatos srityje. Į sveiką gyvenimą ir skaidrią būtį: Vydūno keliu. Tarptautinės mokslinės-praktinės konferencijos medžiaga. Klaipėda: KU I-kl.
32. Stewart P. A., Ames G. P. 2014. Using culturally affirming, thematically appropriate bibliotherapy to cope with trauma. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, No. 7, 227–236.
33. Strakšytė A. 2008. Mokymosi sėkmę sąlygojantys aplinkos veiksniai ir jų įtaka paauglių motyvacijai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr. 1(17), 112–118 p.
34. Sučylaitė J. 2008. Poetikos terapijos patirtis: sergančiųjų šizofrenija įgalinimas įveikti socialinę atskirtį. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, Nr. 1(1), 93–103 p.
35. Sučylaitė J. 2011. Ugdomoji poetikos terapija kaip priemonė suaugusiųjų, sergančių šizofrenija ar depresija, įgalinimui. Daktaro disertacija. *Socialiniai mokslai, edukologija (07S)*. Vilnius: VPU I-kl.
36. Sučylaitė J. 2013. Sistema *Žmogus-Literatūra-Terapeutas*: prieigos. Meno terapija: realijos ir perspektyvos. Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga. Šiauliai: ŠU I-kl., 81–83 p.
37. Taleban R., Zamanni A., Moafi M., Jiryae N., Khadivi R. 2016. Applications of text messaging, and bibliotherapy for treatment of patients affected by depressive symptoms. *International Journal of Preventive Medicine*, No. 7, 46–53 p.
38. Targamadžė V. 2017. Socioedukacinis klasteris kaip vaikų dienos centro veiklos dekompozicijos galimybė: kūrimo diskursas. *Socialinis ugdymas*, Nr. 45(1), 6–13 p.
39. Targamadžė V., Rakauskienė V. 2007. V-XII klasių mokinių mokymosi motyvacijos edukacinių veiksnių modeliavimo eskizas. *Socialinis ugdymas*, Nr. 4(15), 51–66 p.
40. Vainienė E., Kardelis K. 2009. Vyresniųjų klasių moksleivių mokymosi motyvacijos ir psichosocialinės sveikatos rodiklių sąsajos. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr. 1(22), 193–199 p.
41. Venskūnienė R. 2010. Biblioterapijos darbo su specialiujų poreikių vaikais ir paaugliais praktikos pradmenys. *Šiandien aktualu*, Nr. 1(42), 60–70 p.

42. Zambacevičienė E. P., Janulytė D. 1998. Pradinių klasių mokinių mokymosi motyvai: skirtumai, dinamika, formavimas. Mokslinės praktinės konferencijos „Pradinė mokykla demokratėjančioje visuomenėje“ medžiaga. Šiauliai. 182–186 p.
43. Žygaitienė B., Norkuvienė E. 2013. IX–X klasių delinkventinio elgesio mokinių mokymosi motyvacijos skatinimas. Socialinis ugdymas, Nr. 1(33), 30–43 p.
44. Šečkuvienė H., Abramauskienė J. 2005. Paauglių muzikos mokymosi motyvacijos veiksniai. Pedagogika, Nr. 78, 127–132 p.
45. Ilogho J. E. 2011. Bibliotherapy: an option for enhancing students' motivation for academic achievement in Iganmode Grammar School and Grait International College, Ota. IFE Psychologia : An International Journal, No. 19(2), 437–461 p.
46. Sanacore J. 2012. Showing children that we care about their literacy learning. Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth, No. 56(3), 188–195 p.

PRIEDAI

1 priedas

INTERVIU KLAUSIMAI

1. Kaip vertinate paauglių, lankančių dienos centrą, mokymosi pasiekimus? Kokių problemų, susijusių su mokymusi, kyla paaugliams?
2. Kaip vertinate paauglių, lankančių dienos centrą, motyvaciją mokytis?
3. Kas, Jūsų nuomone, teigiamai veikia paauglių motyvaciją mokytis? Kas neigiamai?
4. Kokios veiklos dienos centre, Jūsų nuomone, yra tinkamiausios paauglių mokymosi motyvacijos stiprinimui?
5. Kaip vertinate biblioterapijos panaudojimo galimybes paauglių motyvacijos stiprinimui? Ar ji tinkama / pajėgi spręsti paauglių mokymosi motyvacijos problemas?
6. Kaip dažnai biblioterapija taikoma darbui su paaugliais, lankančiais dienos centrą? Kaip dažnai ji taikoma, siekiant stiprinti paauglių motyvaciją mokytis? Kaip vertinate dažnumą – nepakankamas, pakankamas ar būtų tikslinga taikyti dažniau?
7. Kuo biblioterapijos užsiėmimai yra specifiniai, lyginant su kitomis veiklomis, skirtomis mokymosi motyvacijos stiprinimui?
8. Papasakokite, kaip vyksta biblioterapijos užsiėmimai. Jei galite, pasidalinkite patirtimi apie, Jūsų nuomone, sėkmingiausiai vykusį biblioterapijos užsiėmimą.
9. Kokius tekstus renkatės biblioterapijos užsiėmimams, skirtiems paauglių mokymosi motyvacijos problemų sprendimui? Kodėl būtent tokius? Ar tekstams būdingas tęstinumas? Kas juos parenka?
10. Kaip vertinate savo žinias biblioterapijos srityje? Kompetencijas? Patirtį? Ko pasigendate?
11. Kokių problemų kyla taikant biblioterapiją? Kaip jas sprendžiate?
12. Kaip, Jūsų nuomone, būtų galima pagerinti biblioterapijos taikymą stiprinant paauglių mokymosi motyvaciją?

TYRIMO ANKETA

Mielas dienos centro lankytojau,

Šia anketa siekiama iširti biblioterapijos taikymą mokymosi motyvacijos problemų sprendimui vaikų dienos centre. Anketa yra anoniminė, todėl vardo ir pavardės rašyti nereikia. Tavo atsakymų apibendrinti rezultatai bus pateikiami magistro baigiamajame darbe.

Kaip pildyti anketą?

Atidžiai perskaityk klausimus ir po jais pateiktus teiginius. Prie kiekvieno teiginio pažymėk langelį/langelius, kuris(-ie) tiksliausiai atspindi Tavo nuomonę ir pasirinkimą. Tau priimtinausią atsakymą pažymėk kryželiu (X).

I DALIS. KLAUSIMAI APIE TAVE

1. Tu esi:

- Vaikinas   Mergina

2. Kiek tau metų? Įrašyk .....

3. Kurioje klasėje dabar mokaisi? Įrašyk .....

II DALIS. KLAUSIMAI APIE TAVO MOKYMOSI MOTYVACIJĄ

4. Kaip, tavo nuomone, tau sekasi mokytis?

- Labai gerai   Gerai   Vidutiniškai   Prastai
 Labai prastai

5. Koks tavo mokymosi vidurkis?

- 9–10 balų   7–8 balai   5–6 balai   4 balai ar žemesnis

6. Koks dalykas tau sekasi geriausiai ir kokios prasčiausiai?

Dalykai	Sekasi geriausiai	Sekasi prasčiausiai
Dorinis ugdymas		
Lietuvių kalba		
Užsienio kalba		
Matematika		
Informacinės technologijos		
Biologija		
Fizika		
Chemija		
Istorija		
Geografija		
Ekonomika ir verslumas		
Dailė		
Muzika		
Technologijos		
Kūno kultūra		
Kitas (įrašyk)		
.....		

7. Ar tau patinka, ... ?

Klausimai	Labai patinka	Patin -ka	Nei patinka, nei nepatinka	Nepatinka	Labai nepatinka	Nežinau
kai už užduoties atlikimą esi atsakingas tik pats?						
kai užduoties atlikimui reikia susivienyti su kitais, siekiant bendro tikslo?						

užduotys, kurių metu gali tyrinėti, stebėti pokyčius ir juos užfiksuoti?						
užduotys, kurių metu galiu laisvai ir nevaržomai kurti, išreikšti savo mintis, jausmus, emocijas						

8. Kokios užduotys tau sekasi geriausiai ir kokios prasčiausiai? Pažymėk po vieną užduočių tipą, kuris sekasi geriausiai ir prasčiausiai.

Užduočių tipas	Sekasi geriausiai	Sekasi prasčiausiai
Užduotys, už kurių atlikimą esu atsakingas tik pats		
Užduotys, kurių atlikimui būtinas skirtingų žmonių susivienijimas bendram tikslui		
Užduotys, kurių metu galiu tyrinėti, stebėti pokyčius ir juos užfiksuoti		
Užduotys, kurių metu galiu laisvai ir nevaržomai kurti, išreikšti savo mintis, jausmus, emocijas		
Kitokios (įvardink ar apibūdink kokios)		
.....		
Kitokios (įvardink ar apibūdink kokios)		
.....		
.....		

9. Nurodyk, ar pritari kiekvienam iš žemiau pateiktų teiginių.

Teiginiai	Visiškai sutinku	Sutin-ku	Iš dalies sutinku	Nesu-tingu	Visiškai nesutinku	Neži- nau
Stengiuosi mokytis, nes noriu tinkamai bendrauti su tėvais, mokytojais, draugais						
Stengiuosi mokytis, nes malonu sulaukti pagyrimo						
Stengiuosi mokytis, nes noriu būti pirmūnas(-ė)						
Stengiuosi mokytis, nes noriu būti mėgstamas(-a) draugų						
Stengiuosi mokytis, nes noriu išvengti draugų kritikos						
Stengiuosi mokytis, nes man patinka sužinoti ką nors naujo						
Stengiuosi mokytis, nes noriu sugebėti įveikti iškilusius sunkumus						
Mokytis mane skatina noras ateityje tęsti mokslus						
Stengiuosi mokytis, nes tai mano pareiga						
Stengiuosi mokytis, nes stengiuosi išvengti tėvų bausmių						
Stengiuosi mokytis, nes noriu išvengti mokytojo(-s) pastabų						

III. KLAUSIMAI APIE BIBLIOTERAPIJOS TAIKYMĄ DIENOS CENTRE

10. Kiek laiko lankai dienos centrą?

- Iki 1 metų   1–2 metus   2–3 metus   3–4 metus
 4–5 metus   Daugiau nei 5 metus

11. Kiek kartų per savaitę tu lankaisi dienos centre?

- 1   2   3   4   5

12. Kiek valandų per dieną tu įprastai praleidi dienos centre?

- 1   2   3   4   5 ar daugiau

13. Kaip dažnai vyksta biblioterapijos užsiėmimai dienos centre, kurį Tu lankai?

- Kasdien   Kartą per savaitę   Kelis kartus per mėnesį   Kartą per mėnesį
 Kelis kartus per pusmetį   Kartą per pusmetį   Kartą per metus ar rečiau   Visiškai nevyksta
 Nežinau

14. Ar, Tavo nuomone, biblioterapijos užsiėmimai vyksta tinkamu dažnumu?

- Taip   Ne, norėčiau, kad vyktų dažniau

Ne, norėčiau, kad vyktų rečiau

Nežinau

15. Kurią(-ias) iš šių temų teko nagrinėti ir kurias norėtum nagrinėti biblioterapijos užsiėmimų metu? Gali žymėti daugiau nei vieną atsakymo variantą.

Temos	Teko nagrinėti	Norėčiau nagrinėti
Mokymosi motyvacija		
Pasitikėjimas savimi		
Patyčios		
Nerimas		
Tėvų skyrybos		
Sielvartas		
Agresija		
Protas		
Asmeninės ribos		
Požiūris į neįgaliuosius		
Išnaudojimas		
Draugystė		
Nelaimingi atsitikimai		
Tėvų įkalinimas		
Tėvų protinės ligos		
Rasizmas		
Pykčio priepuolių valdymas		
Chroniškos ligos		
Baimė eiti į mokyklą		
Depresija		
Kitas (įrašyk)		
.....		

16. Nurodyk, ar pritari kiekvienam iš žemiau pateiktų teiginių.

Teiginiai	Visiškai sutinku	Sutin-ku	Iš dalies sutinku	Nesu-tinku	Visiškai nesutinku	Neži-nau
Biblioterapija man padeda suprasti, kad ir kiti susiduria su panašiomis mokymosi motyvacijos problemomis, kaip ir aš						
Biblioterapija man parodo, kad mokymosi motyvacijos problemą galima spręsti įvairiais būdais						
Biblioterapija man padeda atrasti mokymosi motyvacijos problemos(-ų) sprendimą(-us)						
Biblioterapija man padeda į mokymosi motyvacijos problemą pažvelgti realiai						
Aš norėčiau, kad biblioterapijos užsiėmimai ir toliau būtų organizuojami dienos centre						

AČIŪ ☺